

1974 KIBRIS KRİZİ'NDE CHP-MSP KOALİSYON HÜKÜMETİNİN KARAR ALMA SÜRECİ

Hazırlayan:
Emrah Utku GÖKÇE

*Türkiye'de Dış
Politika Krizlerinde
Karar Verme ve Kriz
Yönetimi Süreç
Analizi*

*TÜBİTAK 1001
Projesi
Proje No. 112K172*

*Lisansüstü Seminer
Çalışmaları Serisi*

www.tfpcrises.org
www.tdpkrizleri.org

*TÜBİTAK 1001 Projesi
Proje No. 112K172
Çalışmalarından
Yararlanılarak
Hazırlanmıştır.*

1974 KIBRIS KRİZİ'NDE CHP-MSP KOALİSYON HÜKÜMETİNİN KARAR ALMA SÜRECİ

Hazırlayan:

Emrah Utku GÖKÇE

Öğrenci No: 13716004

Yıldız Teknik Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Doktora Programı

Ders: "Türk Dış Politikasında Kriz Yönetimi ve Zorlayıcı Diplomasi"

Güz Dönemi 2014

Yöneten: Doç. Fuat Aksu

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMLAR VE METODOLOJİ	1
2.1. Dış Politikada Karar Alma Süreci	1
2.2. Türk Dış Politikasında Karar Alma Birimlerinin Yapısı	7
2.3. Kriz, Kriz Analizi ve Yönetimi	8
3. 1974 KIBRIS KRİZİ'NDE KARAR ALMA SÜRECİ	10
3.1.1974 Kıbrıs Krizi ve Kriz Öncesi Evre	11
3.1.1. Kriz Öncesi Türkiye'nin Siyasal Durumu.....	11
3.1.2. 1974 Kıbrıs Darbesi.....	14
3.2. 1974 Krizi ve Kriz Yönetim Evresi	16
3.3. I. ve II. Cenevre Konferansı.....	22
3.4. Kriz Sonrası Evre	26
4. 1974 KIBRIS KRİZİ'NDE CHP-MSP KOALİSYONUNUN KARAR ALMA SÜRECİ ANALİZİ	28
4.1. Kıbrıs'a Askeri Müdahale Kararının Alınması Süreci	29
4.2. BM'nin Ateşkes Kararına Onay Verilmesi Süreci	33
4.3. Cenevre KonferansLARI ve Ateşkes Sonrası Müdahaleye Devam Kararı	34
5. SONUÇ	36
KAYNAKÇA	38

1974 KIBRIS KRİZİ'NDE CHP-MSP KOALİSYON HÜKÜMETİNİN KARAR ALMA SÜRECİ

Emrah Utku GÖKÇE

1. GİRİŞ

Bir ülkenin dış politikasında meydana gelen kriz ve krizler, dış politikada karar alma birimlerini normal şartlardan daha fazla baskı altına almakta ve bu durum kısıtlı zaman diliminde krizi yönetmek amacıyla birimleri hızlı karar almaya yöneltmektedir. Bu çalışmada da Türkiye açısından 1974 Kıbrıs Krizi ele alınmış ve bir dış politika krizi olarak 1974 Kıbrıs Krizi'nde baskı altındayken hızlı karar almayı anlamak çalışmanın amacı olmuştur. Bu çerçevede, kriz boyunca hangi birimlerin dış politikada karar alma sürecine katıldığı, nihai karara ulaşmak için birimlerin nasıl hareket ettiği, nihai kararı hangi birimin verdiği çalışmanın temel soruları olarak belirlenmiştir. Nihai karar alan birime ulaşmak amacıyla metodolojik olarak “karar alma birimleri modeli” takip edilmiş ve dönemin bürokratlarından, gazetecilerinden, anılarından, gazete ve kitaplar üzerinden verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde kavramlar ve durum çalışmasında kullanılacak olan metod tanımlanmıştır. İkinci bölümde durum çalışması olarak 1974 Kıbrıs Krizi ele alınmış ve üçüncü bölümde ise karar alma süreci analiz edilerek nihai kararı alan birim tanımlanmıştır.

2. KAVRAMLAR VE METODOLOJİ

2.1. DIŞ POLİTİKADA KARAR ALMA SÜRECİ

Dış politika, “*bir devletin diğer devletlerle veya uluslararası örgütlerle olan ilişkileri, onlara karşı tutumları, uluslararası ortamdaki stratejik planları ve kendi hedeflerine ulaşmak için harcadıkları çabaların bütünü ya da bir devletin diğer devletlerle ve uluslararası alana karşı yürüttüğü politika*” olarak tanımlanmaktadır.¹ Uluslararası sistemde, ulusal hedeflerini gerçekleştirmek isteyen

¹ Ramazan Gözen, “Dış Politika Nedir?”, İdris Bal (Edt.), *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s. 3-9; Mehmet Gönübol, *Uluslararası Politika*, Ankara: Atilla

devletler, bu hedeflerini gerçekleştirmek için kararlar almak durumundadırlar. Devlet ve onun organlarınınca alınan bu kararlar da dış politikanın yönünü belirler.² “*Karar alma, devletin resmi organlarıyla devlet adına gerçekleştirildiğinden ve devletin amaçlarını yansıttığından dolayı devletle eşdeğerdir.*”³ Örneğin, dış politikaya ilişkin kararlar Türkiye’de hükümet ve ilgili bakanlıklar tarafından alınabilirken; Amerika Birleşik Devletleri’nde kararlar başkan tarafından tek başına alınabilmektedir.⁴

Dış politikada bir kararın alınabilmesi belli bir sürece tabidir ve dış politika analizi kendi içinde bazı öğeleri barındırmaktadır. Bunlar⁵:

- **Bilgi ve Algılama:** Karar alma sürecinin başlayabilmesi için hakkında karar alınacak olan konunun/problemin ortaya çıkması ve bu konuya/probleme ilişkin bilgilerin karar alıcıya ulaştırılıyor olması gerekmektedir.⁶ Konuya ait bilgilerin elde etmek için hükümet ve ilgili bakanlıklar çeşitli kaynaklara başvururlar. Bunlar: büyükelçiler, konsoloslara, ataşeler, istihbarat teşkilatı, silahlı kuvvetlerdir. Ayrıca; radyo, televizyon ve kitle iletişim araçları da bilgiye ulaşmak için araçtır.⁷ Alınan bilgiler, hiyerarşik yapılanma çerçevesinde karar alıcılara ulaştırılır. Bu süreçte, ulaştırılan bilgiler karar alıcılara sorun oluşturabilir. Örneğin, ulaştırılan gereksiz ve fazla bilgilerle eksik bilgiler karar alıcıların karar almasını uzatabilmekte ve sorun oluşturabilmektedir. Bundan dolayı bilgiler deneyimli bürokratlar tarafından yeterli ölçüde iletilmelidir.⁸

Karar alma mekanizmasında, karar alıcıların algılarının ne yönde olduğu da önemlidir. Karar verme aşamasında algılamalardan dolayı gerçekleşecek herhangi

Kitapevi, 1993; Ömer Kürkçüoğlu, “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü Bugünü”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35, 1, 1980, s. 309-335’den aktaran Onur Köksal, *Türk Dış Politikasında Karar Verme Süreci: Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nin AB Üyeliği Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 4.

² Köksal, s. 5.

³ R. C. Synder, H. W. Bruck, B. Sapin, *Foreign Policy Decision Making; An Approach to the Study of International Politics*, The Free Press of Glencoe, 1962’den aktaran Köksal, s. 6.

⁴ Köksal, s. 6.

⁵ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Der Yayınları, Eylül 2012, s. 307-327; Köksal, s. 7-50.

⁶ Sönmezoğlu, s. 307; Köksal, s. 7; Ömer Ak, *Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 43.

⁷ P. A. Reynolds, “The Process of Policy Making”, James Barber and Michael Smith (Edt.), *The Nature of Foreign Policy, A Reader*, Edinburgh: Holmes Mc Dougall, 1974, s. 251’den aktaran Sönmezoğlu, s. 307-308.

⁸ Sönmezoğlu, s. 307-308; Köksal, s. 7-8; Ak, s. 43.

bir hata maliyetleri artıracaktır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Kuzey Vietnam'da yenilmesinin nedeni olarak ABD'nin askeri olarak güçsüz olması değil; Vietnam'ın direnme gücü ve ülke coğrafyasını doğru algılayamamasıdır.⁹

- **Durumun Yorumlanması ve Tanımlanması:** Doğru ya da yanlış olsun durumun algılanması ve değerlendirilmesinden sonraki aşama durumun tanımlanmasına ilişkidir. Öncelikle, “karar alıcılar sorunu kavramaya ve kendilerinin ne oranda konuya dahil olduklarını veya ülkelerinin çıkarlarını maksimuma çıkarmak için ne oranda dahil olmaları gerektiğini tanımlamaya çalışırlar.”¹⁰
- **Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması ve Kararın Alınması** “Bir kararın, durumun tanımlama sürecinde ortaya çıkan bütün seçeneklerin değerlendirilerek, bunlar arasından yapılan bir seçimle alınması ideal bir durumdur.”¹¹ Eldeki bilgilerin yetersizliği, algılama, zaman gibi etkenler kararın alınmasını etkilemektedir. Ayrıca kararı alan ülkenin askeri, ekonomik ve coğrafi konumu çeşitli seçenekleri kısıtlayabilmekte ve karar alınmasını geciktirebilmektedir. Karar alıcıların ihtiyatlı ve zararı en düşük olan seçeneğe yönelmesi uygun olmaktadır.¹²

Karar alma süreci içinde izlenen metotlar vardır. 1962 Küba Krizi'ni deneysel olarak çalışan ve bu kriz bağlamında Allison üç model geliştirmiştir. Bunlar Rasyonel Aktör Modeli, Kurumsal Süreç ve Bürokratik Politika Modelidir. Rasyonel aktör modelinde, tek aktör olarak kabul edilen devlet uluslararası sistem içinde rasyonel davranan üniter (hükümet) bir organizasyona sahiptir. Ülke güvenliği ve çıkarları amacıyla en faydalı kararı verme amacı güdülmektedir.¹³ Kurumsal Süreç Modelinde, kararlar hiyerarşik yapılanma içinde kurumlar tarafından etkilenebilmektedir. Hükümet yanında diğer kurumlar -Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı- karar almaya katkıda bulunurlar.¹⁴ Bürokratik politika modelinde, kararlar bürokrasi süreci içinde alınır. Kararlar bürokratların ya da

⁹ R. F. Hopkins ve R. C. Mansbach, *Structure and Process in International Politics*, New York: Harper & Row Publisher, 1973'den aktaran; B. B. Mesquita, *Principles of International Politics*, People's Power, Preferences and Perceptions, Washington: CQ Press, 2000'den aktaran Köksal s. 8.

¹⁰ O. Charles Lerche ve Abdul A. Said, *Concepts of International Politics*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1970, s. 47'den aktaran Sönmezoğlu, s. 312; Ak, s. 43.

¹¹ Lerche ve Said, s. 48'den aktaran Sönmezoğlu, s. 313.

¹² Köksal, s. 10; Ak, s. 44.

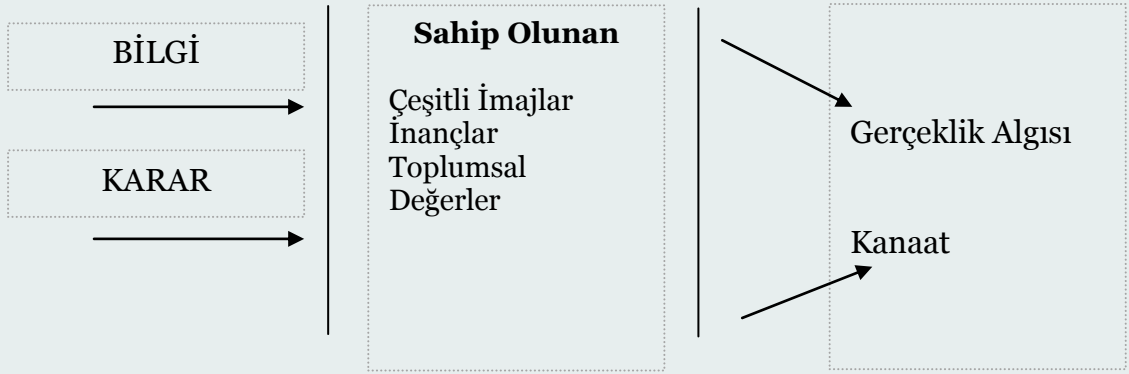
¹³ Graham Allison ve Philip Zelikow, *Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis* (Second Edition), New York: Addison Wesley Longman, 1999, s. 13-48.

¹⁴ Allison ve Zelikow, s. 143-153.

bürokratları temsil eden partilerin imaj ve inançları çerçevesinde pazarlıklar sonucunda alınır.¹⁵ Kurumsal Süreç ile Bürokratik Politika arasındaki temel fark vardır. Kurumsal Süreç Modeli'nde kararlar “daha önceden belirlenmiş prensipler çerçevesinde otomatik bir sürecin sonrasında alınırken; Bürokratik Politika Modeli'nde kararlar yürütme organı içerisinde bulunan ve farklı algılama, öncelik ve çıkarılara sahip olan çok sayıda aktörün arasında geçen bir görüşmeler sonrasında alınır. Pazarlıkta görüşlerini kabul ettirme becerisine sahip aktör ve aktörlerin kararları, son karar üzerinde en ağırlıklı etkiye sahiptir.”¹⁶

Bir diğer karar alma süreci metodu “Karar Birimleri Sistemi”ne göre; karar alma yetkisinin üç farklı otorite tarafından (baskın lider, tek grup ve çoklu otonom gruplar) gerçekleştirildiği belirtilmektedir.¹⁷ Karar birimleri sistemi, (the decision-units framework), dış politikaya ilişkin kararların hangi şartlar altında oluşturulduğunu gösteren bir teoridir. Dış politika oluştururken üç farklı yönetici karar birimi olduğunu söyler. Bunlar:¹⁸

1. Baskın Lider: Kararı tek başına verecek güce sahip bireydir. Bireyin kişisel özellikleri ve inançları karar alma sürecinin etkilemektedir.¹⁹

Kaynak: Sönmezoğlu, s. 322

¹⁵ Alison ve Zelikow, s. 255-294.

¹⁶ Ak, s. 21

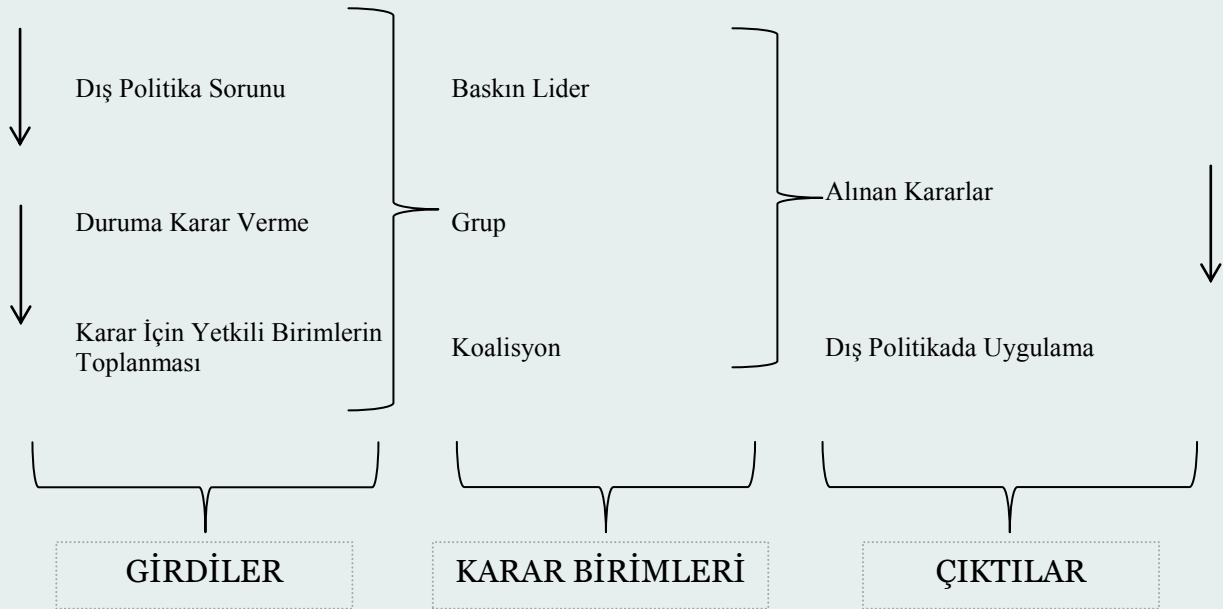
¹⁷ Allison ve Zelikow, s. 274; Charles Herman, Charles Kegley ve James Rosenau (Der.), *New Directions in the Study of Foreign Policy*, Boston: Allen and Unwin, 1987, s. 84'den aktaran Ak, s. 38.

¹⁸ Margaret G. Hermann, “How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framwork” *International Studies Review*, Vol. 3, No. 2, s. 48-52; Margaret G. Hermann ve F. Hermann, “Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry”, *International Studies Quarterly* Vol. 33, No. 4, 1989, s. 361-387.

¹⁹ Sönmezoğlu, s. 322; G. Hermann ve F. Hermann, 1989, s. 365-366.

- 2. Tek Grup:** Birçok bireyin bir araya gelerek tek bir grup altında, bir birlerine danışarak ortaklaşa tek bir kararı almasıdır. Sovyetler Birliği'nde Komünist Partisi'nin Politbürosu, Çin Komünist Partisi Yürütme Kurulu, Birleşik Devletler'de Ulusal Güvenlik Konseyi tek grup birimine örnektir.²⁰
- 3. Çoklu Otonom Gruplar:** Farklı bireylerin, grupların, örgütlerin bir araya gelerek dış politika konusuna ilişkin karar almasıdır. Farklı görüşlere sahip gruplar karar alma sürecinde kararın şekillendirilmesinde uzlaşma noktasını bulmaya çalışırken; bir grup diğer bir grubun karar alma girişimini engelleyebilir. Örnek olarak parlamenter sistemdeki koalisyon hükümetleri buna örnektir. Koalisyon hükümetleri birkaç otonom partiden oluşmaktadır. Koalisyon içinde bulunan bu otonom gruplar sıfır toplamlı oyuna girip birbirlerini karar alma noktasında engelleyebilirler. Sıfır toplamlı oyunu tercih etmeyip ortak noktada buluşmayı da tercih edebilirler, bu sonuca da gruplar kendi aralarında pazarlık (bargaining) ederek varırlar.²¹

Karar Alma Süreci ve Analizi Çizelgesi²²

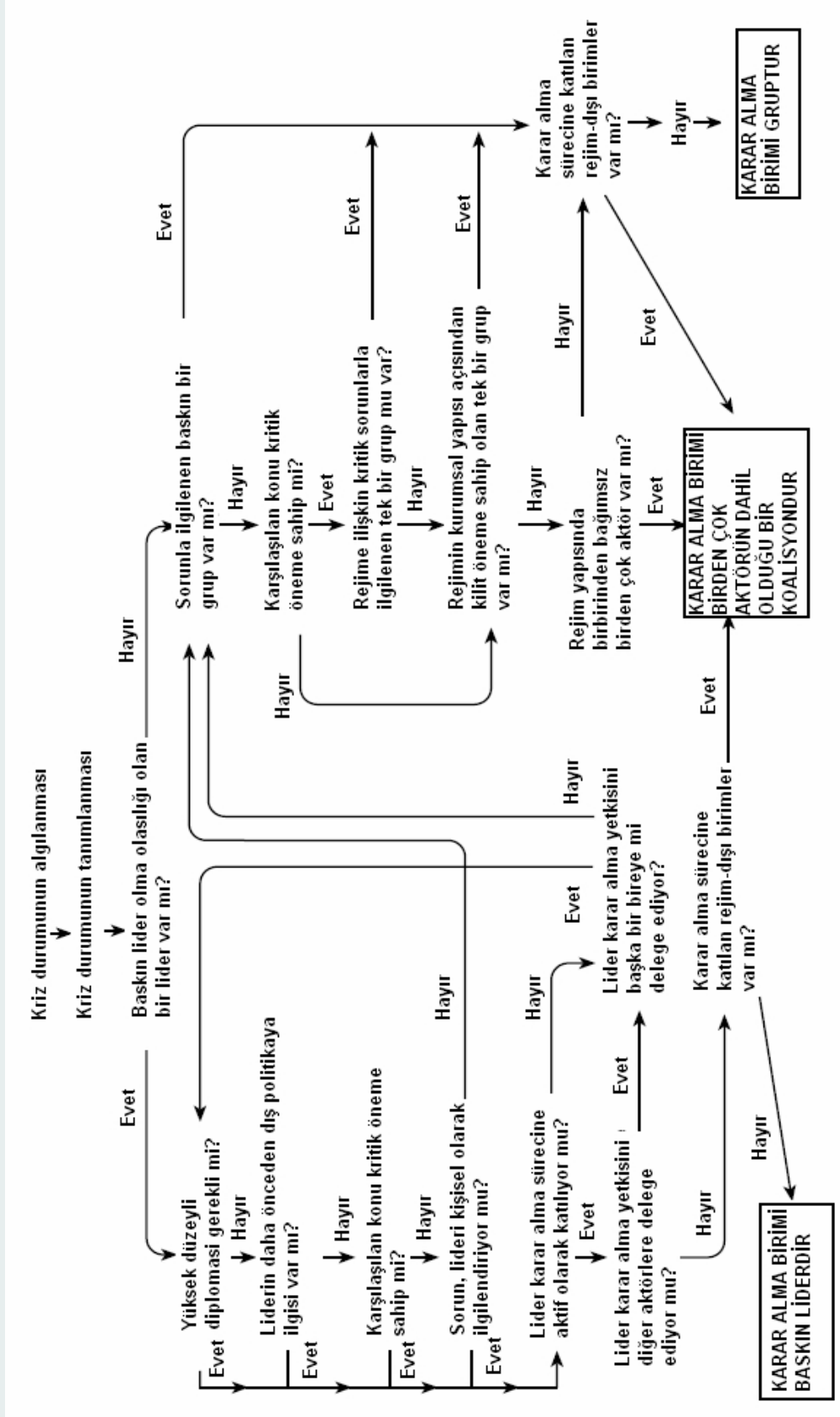

²⁰ G. Hermann ve F. Hermann, 1989, s. 366.

²¹ G. Hermann ve F. Hermann, 1989, s. 367-369; Ak, s. 39-40.

²² Esra Çuhadar-Gürkaynak ve Binnur Özkeçeci-Taner, "Decisionmaking Process Matters: Lessons Learned From Two Turkish Foreign Policy Cases", *Turkish Studies*, Vol. 5, No. 2, Summer 2004, s. 47; Hermann, "How Decision Units ...", s. 52

Karar Alma Birimini Belirleme Çizelgesi²³

²³ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 70'den uyarlayan Ak, s. 42.

2.2.TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA KARAR ALMA BİRİMLERİNİN YAPISI²⁴

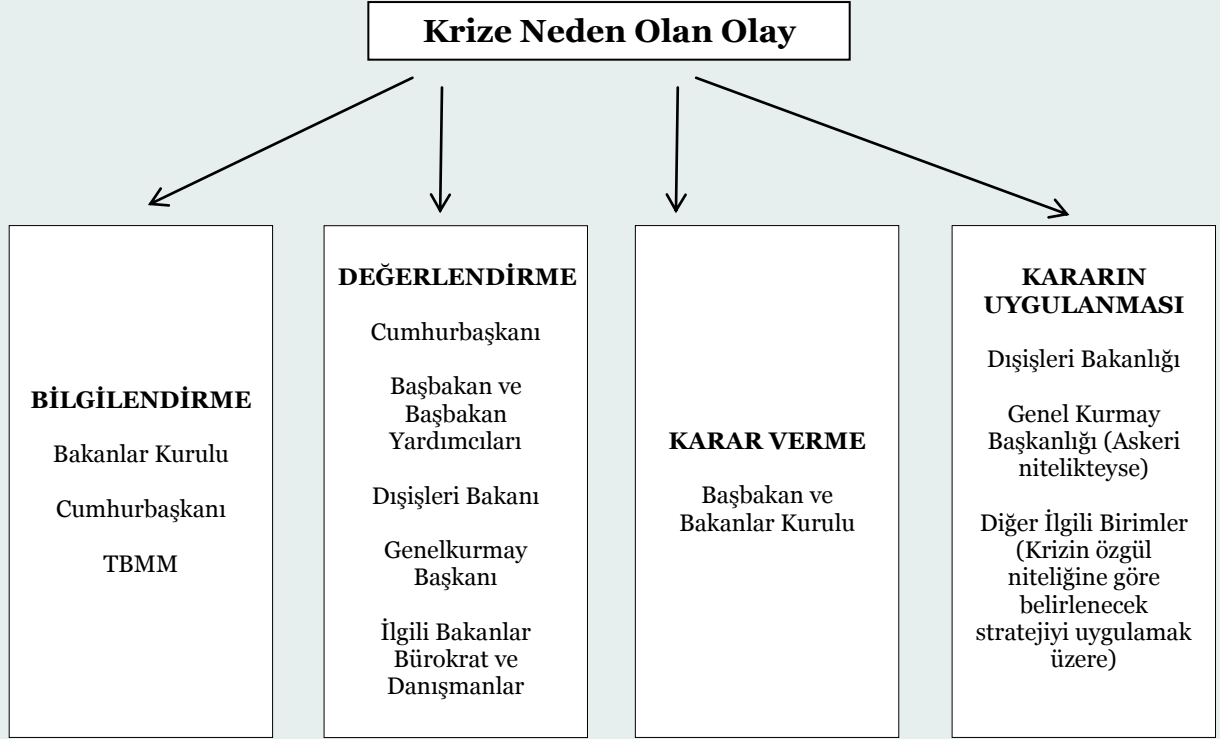
İlk aşamada, dış politikaya yönelik bir problem meydana gelmektedir. Problem, olayı çözecek ve karara bağlayacak olan yetkili karar verme birimi için bir girdi (input) niteliğindedir. İlgili birimlerden birinin çözüme yönelik kararın alınması ile çıktı (output) meydana gelir.

- **Kararın Uygulanması:** Son safha olarak, alınan kararların uygulanması vardır. Kararların gerçekleştirilebilmesi için adımlar hesaplanmış olup geri dönülebilir nitelikte olmalıdır. Bu durum alternatif kararların uygulanmasına yardımcı olacaktır. Uygulanan kararlar ilgili görevlilerce sürekli izlenmeli ve sürece destekler sağlanmalıdır. Hedefe fırlatılan bir füze eğer hedefinden sağyorsa, yeni düzeltmeler yapılarak füzenin hedefe ulaştırılabilir donanımına sahip olmalıdır.²⁵ *“Türk dış politikasında askeri güç kullanma tehdidinin ya da askeri güç kullanımının söz konusu olduğu dış politika krizlerinde karar alma sürecinde Genelkurmay Başkanlığı (Karargah), Dışişleri Bakanlığı (Koridor), Başbakan ve Bakanlar Kurulu (Konut), Cumhurbaşkanlığı (Köşk) birimleri etkindir. Kararların oluşturulması ve uygulamaya geçilmesinde tüm siyasal sorumluluk “Konut” olarak adlandırılan Başbakan ve Bakanlar Kurulu’na aittir.”²⁶*

²⁴ Bülent Şener, “Türk Dış Politikasında Kriz Yönetiminde Sivil ve Askeri Bürokrasinin Rolü”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Milli Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/02/25/7454/turk-dis-politikasinda-kriz-yonetiminde-sivil-ve-askeri-burokrasinin-rolu> (10.12.2014)

²⁵ John,P. Lovell, *Foreign Policy in Perspective, Strategy Adaptation Decision Making*, New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1970’den aktaran Köksal, s. 12.

²⁶ Fuat Aksu, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, *Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, Evren Palta Paker, İsmet Akça (Der.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 496.

2.3. KRİZ, KRİZ ANALİZİ VE YÖNETİMİ

Kriz, “karar alma biriminin yüksek öncelikli amaçlarını tehdit eden, karar almak için yeterli ve geniş bir zamanın olmayışı ve karar alıcılar tarafından ortaya çıkması beklenilmeyen ani gelişen bir durum” olarak tanımlanır.²⁷ Kriz tanımı, aktör/mikro ve sistem/makro düzeyde de yapılmaktadır. Aktör düzeyinde kriz ya da dış politika krizleri, “karar alma biriminin yüksek öncelikli amaçlarını tehdit eden, karar alıcılar açısından ortaya çıkması beklenmeyen ve karar almak için sınırlı bir zamanın olduğu bir durum” olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Dış politika krizlerinin oluşması için üç farklı koşulun bir araya gelmesi gerekmektedir. “İlk olarak, birincil aktör olan devletin temel değerlerine ve çıkarlarına karşı tehdidin oluşması, ikinci olarak, anında ve daha sonrasında askeri güçlerin karşı karşıya gelme ihtimalinin olması, üçüncü olarak tehdiye yanıt vermek amacıyla sınırlı bir zamanın farkında

²⁷ Charles F. Hermann, International Crisis as a Situational Variable, James N. Rosenau (Edt.), *International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theory*, New York: The Free Press, 1969, s. 414; Mücahit Bektaş, *Türkiye’nin Dış Politikasında “Kıbrıs Sorunu” Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 21.

²⁸ Ole R. Holsti, “Theories of Crisis Decisionmaking”, Paul Gordon (Ed), *Diplomacy: New Approaches in History, Theory and Policy*, New York: The Free Press, 1979, s. 101’den aktaran Bektaş, s. 21.

olunması.”²⁹ Sistem düzeyinde kriz ya da uluslararası kriz ise, iki ya da daha fazla devletin arasında ilişkilerin bozulması ve uluslararası sistemin olumsuz yönde etkilenmesidir.³⁰

Bir kriz analiz edilirken temel durumların belirlenmesi gerekmektedir. Bu temel durumlar şu şekilde sıralanmaktadır³¹:

- *Krizin hangi devletler ya da devlet dışı aktörler arasında meydana geldiği belirlenir.*
- *Krizi başlatan taraf ortaya konulur; ayrıca kriz birden fazla devlet tarafından da başlatılabilmektedir.*
- *Krize taraf olan devletlerin siyasi rejimleri –demokratik, sivil otorite ve askeri rejimler- belirlenir.*
- *Krizi başlatan eylem türü belirlenir. Krizi başlatan eylem türü sözlü eylem, siyasal eylem, ekonomik eylem, küresel ve bölgesel sistemin değişmesi olabilir.*
- *Tehdidin türü ve ciddiyeti belirlenir. Tehdidin şekli, ekonomik tehdit, siyasi tehdit askeri tehdit olabilir.*
- *Kriz yönetim tekniğinin belirlenir. Müzakere, şiddet içermeyen çözüm, şiddet içermeyen ve içeren askeri baskı ve üçüncü aktör desteği (uluslararası aktörler) yönetim tekniklerine örnek olarak verilebilir.*
- *Krizdeki şiddet seviyesi belirlenir. Kullanılabilecek kuvvet seviyesi şu şekildedir: İbret verici güç kullanma, saldırgan kuvvet kullanma, küçük çatışma, ciddi çatışma ve savaş.*
- *Kriz sonucunun niteliği ile krizin taraflar açısından nasıl bir sonuçla sonuçlandırıldığı ortaya konur.*

Krizler genel olarak üç aşamada analiz edilmektedir³².

Kriz Öncesi Evre, kriz belirtilerinin ortaya çıkmaya başladığı evredir. Kriz belirtileri tespit edilirken; muhtemel kriz durumu değerlendirilir. Kriz durumunun gittikçe netleşmesiyle karar alıcıların stres düzeylerinde artış yaşandığı görülür.

Kriz Yönetim Evresi, krizin turmandığı evre olup karar alma süreci kriz durumuna göre geliştirilir. Krizi yönetenler kendi çıkarlarına göre krizi yönetmeye çalışırlar.

²⁹ Micheal Brecher and Jonathan Wilkenfeld, *A Study of Crisis*, Michigan: The University of Michigan Press, 2003, s. 3; Bektaş, s. 22.

³⁰ Brecher and Wilkenfeld, s. 4-5; Bektaş, s. 22.

³¹ Brecher and Wilkenfeld, s. 21; Bektaş, s. 23-24.

³² Bektaş, s. 28.

Kriz Sonrası Evre, krizin sona erdiği evredir. Alınan kararlar takip edilir ve yeniden kriz olmaması için tedbirler alınır ve planlar gözden geçilir.

3. 1974 KIBRIS KRİZİ'NDE KARAR ALMA SÜRECİ

Krize Genel Bir Bakış

Durum çalışması olarak incelenecek olan 1974 Kıbrıs Krizi'nin yukarıdaki maddelere göre temel durumları şu şekildedir; 15 Temmuz 1974'te başlayan ve 16 Ağustos 1974'te biten Kıbrıs krizi iki taraflı dış politika krizi olup, temel aktörleri Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti'dir. Türkiye açısından kriz beklenmedik bir zamanda ani gelişen bir durumdur ve krizi başlatan taraf 15 Temmuz'da Yunanistan'daki cunta desteği ile Kıbrıs Cumhuriyeti lideri Makarios'a askeri darbe yapan EOKA-B ve Enosis yanlısı Rumlardır. Kıbrıs'ta siyasi düzeni değiştiren bu darbe mevcut yapıyı değiştirmiştir. Bu yüzden krize neden olan eylem siyasi bir niteliğe sahiptir. Kriz tekrarlayan bir krizdir. Krizin ortaya çıktığı coğrafya itibariyle bölgesel bir krizdir Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmıştır. Kriz yönetim tekniği olarak, şiddet içeren çözüm yöntemi kullanılmış, Türkiye Ada'ya askeri müdahale gerçekleştirerek kuvvet kullanarak isteğine ulaşmaya çalışmıştır. Kriz yönetim stratejisi olarak, sınırlı tırmandırma stratejisi ve taahhütleri yerine getirme stratejisi kullanılmıştır. Kriz sonrasında metinsel bir anlaşma yapılmıştır ancak Kıbrıs krizi çözülmemiş, yeni bir boyut kazanmıştır. Kıbrıs'ın yeni durumu Türkiye'nin adaya askeri müdahale yapması sonucunda tek taraflı olarak oluşturulmuştur.³³

Tablo-1 1974 Kıbrıs Kriz Evresi

15 Temmuz 1974	Makarios'a karşı darbe yapılması
20 Temmuz 1974	Türkiye'nin Kıbrıs'a Askeri Müdahalesi
22 Temmuz 1974	I. Ateşkesin Sağlanması
25-30 Temmuz 1974	I. Cenevre Konferansı'nın Toplanması-Deklarasyonun İmzalanması
8-14 Ağustos 1974	II. Cenevre Konferansı'nın Toplanması ve Sonuç Alınamaması
14-16 Ağustos 1974	I. Askeri Harekatın Devamı ve Adanın üçte birlik kısmının kontrolü
16 Ağustos 1974	Ateşkesin sağlanması ve krizin sonu

³³ Bektaş, s. 124-125.

3.1.1974 KIBRIS KRİZİ VE KRİZ ÖNCESİ EVRE

3.1.1.Kriz Öncesi Türkiye'nin Siyasal Durumu

37. Hükümet olarak bilinen Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)- Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyonunun kurulmasına giden yolda yaşanan en önemli gelişme 12 Mart 1971 Muhtırasıdır. Muhtıra sonrasında dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel istifa ederken; ordu, partiler üstü bir hükümetin kurulması için Nihat Erim'i görevlendirmiştir.³⁴

Dönem içinde CHP'nin genel sekreterlik görevinde bulunan Bülent Ecevit, ordu tarafından oluşturulan Erim hükümetine destek verilmemesi gerektiğini savunmuştur.³⁵ Çünkü Ecevit'e göre; muhtıranın asıl amacı ortanın solunda yer alan CHP'ye yönelik bir engelleme girişimidir.³⁶ Ancak İsmet İnönü, kurulan Erim hükümetini demokrasi ve CHP'nin iktidara gelebilmesi adına desteklenmesi gerektiğini savunurken; Ecevit tam tersini düşünerek böyle bir desteklemeye gidilirse istifa edeceğini duyurmuştur.³⁷ Bu durum, Ecevit ile CHP lideri İsmet İnönü arasında fikir ayrılığına neden olmuş, İnönü'nün Erim hükümetine destek vermesi ile Ecevit tepki olarak görevinden 21 Mart 1971'de istifa etmiştir.

Ecevit, istifasından sonra parti içinde destek toplayarak CHP'nin genel başkan adayı olmuş ve gerçekleşen seçimler sonrasında, CHP'nin üçüncü genel başkanı seçilmiştir.³⁸ 14 Ekim 1973 seçimlerine Akgünlere seçim bildirisi ile katılan Ecevitli CHP'nin Kıbrıs üzerine görüşü de şöyle tanımlanmıştır: *"CHP, Kıbrıs sorunu için, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin yararına ve bölge barışına en uygun çözümü Kıbrıs'ı bağımsız federatif devlet statüsüne kazandırmak olduğuna inanır. Bu federatif devlette Türkler devlet yönetimine eşit egemenlik haklarıyla katılmalıdırlar."*³⁹

Koalisyonun bir diğer kanadını oluşturacak olan İslamcı parti MSP, Milli Nizam Partisi'nin (MNP) kapatılmasından sonra, 11 Ekim 1972'de kurulmuştur ve MNP'nin devamı niteliğindedir. İlk genel başkanı Süleyman Arif Emre'dir, ardından

³⁴ Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2006, s. 177-179.

³⁵ Aytekin Gezici, *Bir Karaoğlan Masalı*, İstanbul: Akis Kitap, 2006, s. 48.

³⁶ Cüneyt Arcayürek, *Bir Özgürlük Tutkunu Bülent Ecevit*, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2006, s. 55-56.

³⁷ Rıdvan Akar ve Can Dünder, *Karaoğlan*, Ankara: İmge Yayınevi, 2006, s. 80-81.

³⁸ Rıdvan Akar ve Can Dünder, *Ecevit ve Gizli Arşivi*, Ankara: İmge Yayınevi, 2006, s. 106.

³⁹ "Akgünlere", *CHP 1973 Seçim Bildirgesi*, Ankara, 1973, s. 221.

partinin başına 20 Ekim 1973'te Necmettin Erbakan geçmiştir.⁴⁰ MSP'nin seçim bildirgesinde doğrudan Kıbrıs ile ilgili bir kısım yoktur. Parti, seçim bildirgesinde dış Türkler hakkında görüşünü şu şekilde yansıtmıştır: “*Dış Türklerin beynelmilel mukavelelerle ve insan hak ve hürriyetlerini teminata bağlayan prensiplerle garanti altına alınmış olan haklarının müdafaa ve muhafazası için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmayı tarihi bir borç biliyoruz.*” MSP, bu şekilde açıklama yaparak dış politikada milliyetçi bir tutum içinde olacağını beyan etmektedir.⁴¹

12 Mart 1971 Muhtırası'ndan sonra, 14 Ekim 1973 seçimlerine kadar I. ve II. Erim hükümeti ve Ferit Melen-Naim Talu Hükümetleri kurulmuştur. 14 Ekim 1973 seçimlerinden başarı ile çıkan CHP 450 sandalyeden 185'ini almıştır. En büyük rakibi Adalet Partisi (AP) ise 149 sandalye kazanabilmiştir. Seçime katılan diğer partilerin kazandıkları sandalye sayıları ise şöyledir: MSP 48, DP 45, CGP 13, MHP 3, TBP 1, Bağımsız 6.⁴²

Seçimlerden sonra hükümet bir süre kurulamamıştır. Politik belirsizliği engellemek isteyen dönemin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, hükümeti kurma görevini CHP lideri Ecevit'e vermiş ve Ecevit partilere koalisyon teklifleri götürmüştür. CHP'nin, mecliste çoğunluğu sağlayıp koalisyon hükümetini kurabilmesi için 226 sandalye sayısına ulaşması gerekiyordu. Ecevit, ilk olarak AP'ye yöneldi. Parti lideri Süleyman Demirel koalisyona katılmayı reddetti. Aynı şekilde Demokrat Parti (DP) lideri Ferruh Bozbeyle de ideolojik kaygılardan dolayı koalisyona katılmayı reddetti.⁴³ Ardından Ecevit, kilit noktada bulunan MSP'ye de koalisyon teklifinde bulunmuştur. MSP'nin genel ideolojisi ve parti tabanı bu birlikteliğe olumlu bakmamış ve düşünülen bu koalisyonun faydalı olmayacağını belirtmiştir. Ecevit, bu cevap üzerine Korutürk'e hükümeti kurma görevini iade etmiştir.⁴⁴

Ardından Korutürk, hükümeti kurma çalışmaları yapması için görevi Demirel'e vermiştir; fakat koalisyon hükümetinin kurulmasında Demirel de başarılı olamamıştır. Hükümeti kurma bunalımı devam ederken 9 Aralık 1973'te yerel seçimler yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre CHP'nin oylarında yükselme

⁴⁰ Soner Yalçın, *Hangi Erbakan*, Ankara: Başak Yayınları, 1994, s. 70-72.

⁴¹ *MSP 1973 Seçim Bildirisi*, Ankara, 1973, s. 83.

⁴² “1950-1977 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları”, www.die.gov.tr/IstTablolar/o9se124t.xls (Erişim Tarihi: 13.11.2014)

⁴³ Ahmad, s. 191.

⁴⁴ Nedim Yalansız, *Türkiye'de Koalisyon Hükümetleri 1961-2002*, İstanbul: Buke Kitapları, 2006, s. 287-288.

görüldürken; MSP'nin oyları düşmüştür. MSP bu düşüşünü engellemek amacıyla, CHP-MSP koalisyon hükümetine sıcak bakmaya başlamıştır. Ancak bu kez de CHP, MSP'nin önceki tavrından dolayı MSP'ye sıcak bakmasa da⁴⁵ görüşmeler yoğunluk kazanmıştır.

Tarihler 15 Ocak 1974'ü gösterdiğinde Cumhurbaşkanı Korutürk, tekrardan Ecevit'e hükümeti kurma görevini vermiştir. Nihayet, koalisyon hükümetinin kurulması için CHP-MSP görüşmeleri 18 Ocak 1974'te resmen başlamıştır. 24 Ocak'ta hazırlanan nihai protokolle koalisyon hükümetinin kurulacağı açıklanmıştır. Koalisyon 26 Ocak 1974'te kurulmuştur.⁴⁶ CHP'nin MSP; MSP'nin CHP ile koalisyon hükümeti kurmasındaki nedenler arasında ekonomik ve toplumsal sorunlara yaklaşım tarzlarının yakın olması gösterilse de; bu arayışın pragmatik bir politik hamle olduğunu söyleyebiliriz.

CHP'nin dış siyaseti, eşitlik, ulusal bağımsızlık ve barış yanlısı olarak tanımlanırken; “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” ilkesine bağlı kalınmıştır. Hükümet programı içinde Kıbrıs politikası ile ilgili de bölüm şu şekildedir⁴⁷:

“Yurtdışındaki Türklerin her şeyden önce uluslararası antlaşmalarda kendilerine tanınmış bulunan haklardan tam olarak yararlanmalarını sağlamak önemli hedeflerimizden biridir. Yabancı memleketlerdeki soydaşlarımızın Türk kültür ve varlıklarının korunup, geliştirilmesine, buldukları ülke halkına tanınan her türlü haktan tam eşit olarak yararlanabilmelerine önem vermekteyiz. İki cemaatten oluşan Kıbrıs Türk Toplumunun eşit egemenlik statüsünün korunması ve devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönü ile huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için en isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistemde bulunacağına inanıyoruz. Böyle bir çözüm yolunun Kıbrıs'ın ülke bütünlüğü ve bağımsızlığını kuvvetlendirecek bir temel teşkil edeceği inancındayız.”

Koalisyon protokolü içinde Ulusal Güvenlik ve Dış Politika kısmında Kıbrıs sorunu ile ilgili madde şöyledir ve bu madde CHP'nin seçim bildirisinde yer alan Kıbrıs politikasının aynısıdır⁴⁸:

“Kıbrıs sorunu için Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin yararına ve bölge barışına en uygun çözüm, Kıbrıs'ı bağımsız federatif devlet statüsüne kavuşturmak olduğuna inanıyoruz. Bu federatif devlette, Türkler devlet yönetimine eşit egemenlik hakları ile katılacaklardır. Kıbrıs Türklerinin toprak mülkiyetleri ve ekonomik gelişme olanakları teminat altına alınacaktır.”

MSP, milliyetçi İslamcı, dış siyasette Arap ve Batı ülkeleri ile iktisadi ve siyasi ilişkiler kurmayı amaçlayan, ülkede ağır sanayinin kurulmasını isteyen, Avrupa Ortak

⁴⁵ Yalansız, s. 289-292.

⁴⁶ Yalansız, s. 294-296.

⁴⁷ Kemal Girgin, *T.C. Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yılın Panaroması) 1923-1993*, Ankara: Dışişleri Bakanlığı, 1993, s. 74-75.

⁴⁸ “I. Ecevit Hükümeti Koalisyon Protokolü, www.tbmm.gov.tr/hukumetler/KP37.htm (Erişim Tarihi: 13.11.2014)

Pazar'ına karşı bir parti görünümündedir. CHP, "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesine bağlı, ideolojik ve duygusal bir dış politikadan kaçınan, ulusal güvenlik ve çıkarlara önem veren, Ortak Pazar'a sıcak bakan bir parti görünümündedir. Kıbrıs meselesinde ise, CHP Kıbrıs'ta adanın iki toplumun eşit bağımsızlık hakları temelinde coğrafi temele dayanmayan federal bir devleti ön görürken; MSP, iki toplumun birlikte yaşamasını olanak dışı olarak görmekte ve bu doğrultuda coğrafi temele dayanan ayrı bir devlet ön görmektedir.⁴⁹

3.1.2. 1974 Kıbrıs Darbesi

Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olan Kıbrıs, Rusların Osmanlıya saldırması sonucunda İngiltere Osmanlıyı destekleme karşılığında adanın yönetiminin kendisine verilmesini istemiştir. Böylece İngiltere, Doğu Akdeniz'de stratejik öneme sahip olan bu adayı kontrol edebilecekti. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı'nın Almanlarla savaşa girmesiyle İngiltere, Kıbrıs'ı kendisine bağladığını ilan etti. 1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye, Kıbrıs'ın bu durumunu kabul etmiştir. Türkiye, Kıbrıs'ın vatana katılma noktasında ısrarcı olmasa da Türk cemaatinin Türkiye'ye dönmesini istemiştir.⁵⁰

1931'de adada Rumların ayaklanmasına karşılık olarak, Kıbrıs Türkleri İngiltere'nin adayı terketmesi durumunda adanın Türkiye'ye bağlanması gerektiğini bildirmişlerdir. 15 Ocak 1950'de Rum Ortadoks kilisesinin halk oylamasına karşı Türk cemaati sert bir tepki göstermiştir. Yunanistan'la ilişkilerini bozmaktan kaygılanan Türkiye, Kıbrıs ile ilgili bir sorun olmadığını söylese de; Yunanistan ve Enosis taraftarları adanın kendisine bağlanması gerektiğini söylemiştir.⁵¹

1954'te Yunanistan, Kıbrıs meselesini Birleşmiş Milletler'e (BM) götürmüş, böylece Kıbrıs meselesi uluslararası bir mesele haline getirilmiştir. 1955 yılında İngiltere, Kıbrıs'ın durumunu tartışmak üzere Yunanistan'ı ve Türkiye'yi Londra'ya davet etmiştir. Türkiye, eğer adanın hukuki durumunda bir değişiklik olursa, adanın tekrardan Türkiye'ye bağlanmasını istemiştir.⁵²

11 Şubat 1959'a gelindiğinde İngiltere, Türkiye ve Yunanistan Zürih (Garanti) Anlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı oluşturmuşlardır. 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak kurulması

⁴⁹ Menter Şahinler, *Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti*, İstanbul: Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, 1979, s. 38.

⁵⁰ Şahinler, s. 17.

⁵¹ Şahinler, s. 18-19.

⁵² Şahinler, s. 24.

sağlanmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuş ve Türk cemaati temsil hakkı kazanmıştır. (Temsil Hakkı: %70'i Rum, %30'u Türk olarak belirlenmiştir.) Ayrıca bir araya gelen bu üç ülke Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantörlüğünü de üstlenmiştir. Eğer Kıbrıs'ta düzen bozulursa düzeni yeniden tesis etmek amacıyla üç ülkeden herhangi birinin diğer iki ülke ile birlikte anlaşması olanaksızsa, o ülke tek başına müdahale hakkına sahiptir maddesi de koyulmuştur. Böylece Türkiye, 1974'te bu hakkını kullanacaktır.⁵³

1963'te Kanlı Noel olarak adlandırılan Kıbrıslı Türklere silahlı saldırılar gerçekleştirilmiştir. 1967'de Türk cemaatine saldırılar tekrarlanmıştır. Her iki saldırıda da Türkiye zorlayıcı diplomasiyi kullanmıştır. Kıbrıs Türk Toplumunu olayların ardından Kıbrıs'ta geçici Türk yönetimini kurmuşlardır ve bu yönetimin başına Rauf Denktaş gelmiştir. Birleşmiş Milletler, 1968'de Türk temsilcisi Rauf Denktaş ve Rum Temsilcisi Glafkos Klerides arasında toplumla arası görüşmelerini sağlamıştır. Bu görüşmelerin amacı Zürih Anlaşmasının uyuşmazlık yaratan maddelerini tekrardan revize etmek ve iki toplum arasında tekrardan anlaşmaya varılmasını sağlamaktı. Ancak 37. Hükümetin programındaki, Kıbrıs için federatif çözüm önerisinden dolayı 2 Nisan 1974'te görüşmeleri kesmiştir.⁵⁴ Görüşmelerin kesilmesi üzerine Türk Hükümeti, Yunanistan'la sorunların barışçıl yonde çözülmesini istemiş ve 31 Mayıs 1974'te NATO'nun Bakanlar Konseyi toplantısında, iki dışişleri bakanları bir araya gelmişlerdir. Ancak bu görüşmeler Yunan tarafının barışa yanaşmaması sonucuyla olumlu bir sonuca bağlanmamıştır.

Kıbrıs Cumhuriyeti lideri Makarios'un uzlaşmacı toplantılara sıcak bakması ve Enosis'in Türk hükümetinin gösterdiği tepkiler doğrultusunda mevcut şartlar altında gerçekleştirilmesinin zor olduğunu anlamasından sonra, çözümü ve Enosis'i uzun vadeye yaymayı amaçlamıştır. Bu durum önündeki engel Türklerin yanında aşırı sağcı Rumların tepkisine de neden olmaya başlamıştır. Ayrıca Makarios'un üniter Kıbrıs fikrine verdiği destek aşırı sağcıları memnun etmemekteydi, çünkü bu durum Enosis düşüncesini engellemekteydi. Makarios'un bu tutumlarından dolayı, Enosisçiler Makarios'u engel olarak görmüşler ve Enosis'e ihanet etmekle suçlamışlardır.⁵⁵

⁵³ Şahinler, s. 26-27.

⁵⁴ Sevin Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2309, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1977, s. 248.

⁵⁵ Toluner, s. 254; İbrahim Artuç, *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1989, s. 106-107.

Aşırı sağcı Grivas'ın 1971'de Kıbrıs'a geri dönmesiyle, Enosis faaliyetleri hızlandırılmıştır ve açıktan yürütülmeye başlanmıştır.⁵⁶ Yunan Cuntasının desteği ile Makarios'u devirmek üzere EOKA'ya alternatif olarak EOKA-B kurulmuştur. Grivas'ın kalp krizi ile ani bir şekilde ölmesiyle, anında Makarios EOKA-B'yi yasadışı örgüt ilan etmiştir. Makarios, Yunan cunta lideri Gizikis'e bir mektup yazarak kendisine yönelik şiddet hareketlerinin kesilmesini istemiş ve kendisinin Yunanistan'ın atadığı bir vali olmadığını belirtmiştir.⁵⁷ Yunan cuntasının Makarios'a tepkisi 15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunan subaylarının yönettiği Rum Milli Muhafız Kuvvetlerince Makarios'a karşı "Başkanlık Harekatı" kodu altında darbe yapmasıyla olmuştur. Darbenin başına Nikos Sampson getirilmiştir. Rum radyosu Makarios'un öldürüldüğünü söylese de, Makarios radyoda konuşmuş ve hayatta olduğunu söylemiştir. İngilizler tarafından adadan çıkarılacak olan Makarios, 18 Temmuz'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda konuşacaktır. Kıbrıs'ta askeri müdahalenin gerçekleşmesiyle Sampson 1960 Anayasası'na aykırı olarak Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan ettiğini duyurdu. Bu durumu Türkiye açısından krizin başlangıcı olup; kriz yönetim süreci de devreye konulmuştur.⁵⁸

Türlere ölüm sloganları ile tanınan Türk kasabı Rum Temsilciler meclisine seçilen Nikos Sampson'un Cumhurbaşkanlığına getirilmesi Kıbrıs Türk yönetimi başkanı Rauf Denktaş'ın şu tepkili açıklamayı yapmasına neden olmuştur: "Sampson'un Cumhurbaşkanı olması Hitlerin İsrail Cumhurbaşkanı olması gibi, kabul edilemez bir şeydir".⁵⁹

3.2. 1974 KRİZİ VE KRİZ YÖNETİM EVRESİ

15 Temmuz 1974 saat 8.30 civarında başlayan askeri müdahale, saat 10.30'a doğru Türk Dışişlerine ulaşmıştır. Başbakan Ecevit, durumu Afyon ve Denizli'ye yapacağı seyahat sırasında Etimesgut Havaalanı'nda Kıbrıs Yunan Dairesi Başkanı Ecmel Barutçu'dan telefonla öğrenmiştir. ⁶⁰ Ecmel Barutçu durumu şöyle aktarmaktadır:

"Saatime baktım, 10.30 telgraf Lefkoşe'den 9.10'da çekilmişti. Telsiz servisimizden 10.25'te çıkmış ve dairemize hemen intikal etmişti. Sekreter hanımlardan bana hemen Hasan Esat Işık'ı bulmalarını istedim. Dışişleri

⁵⁶ Toluner, s. 254.

⁵⁷ Toluner, s. 258-259; Artuç, s. 109.

⁵⁸ Bektaş, s. 127.

⁵⁹ Artuç, s. 112.

⁶⁰ Ecmel Barutçu, *Hariciye Koridoru*, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999, s. 43-45; Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 7. Baskı, 1980, s. 25.

Bakan Turan Güneş Pekin'e gitmişti ve Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık bizim bakanlığa vekâlet ediyordu. Sekreter hanım telefona cevap alamıyordu. Mili Savunma Bakanı'nun özel kalemi devamlı meşgul çalıyordu. Birkaç defa denedi fayda etmedi. Bakan'ın direk telefonunu aramasını söyledim. Üst üste denedi o da cevap vermiyordu. ... Numara bir türlü düşmüyordu. ... Genelkurmay İstihbarat Başkanı Korgeneral Recai Engin'i telefonla aradım, ... Mümkünse haberi kendi kanalları ile Etimesgut'a ulaştırmalarını rica ettim. ... Tam bu sırada sekreter hanım Etimesgut'u bulduğunu söyledi. ... Dışışleri Bakan Vekiline vaziyeti anlattım. ... Arkadan telefonu bir başkası aldı. Ben Bülent Ecevit, Ecmel Bey, dedi. Başbakan'a da durumu bildirdim ve şimdilik elimizdeki bilgilerin bunlardan ibaret olduğunu söyledim.”⁶¹

Bu anı ayrıca Süleyman Arif Emre şöyle aktarmaktadır:

“Bir askeri kurye zamanın Hava Kuvvetleri Komutanı Sayın Emin Alpkaya Paşa'ya bir kağıt uzattı. Paşa kağıdı okudu yüz hatları ciddileşti. Bana yaklaşarak: Sayın Emre, şu anda aldığım bir habere göre Kıbrıs'ta bir darbe-i hükümet olmuş, Makaryos devrilmiş. ... Sayın Başbakan'ı ikaz ediniz, böyle vahim olaylar başlamışken Afyon'a gitmesin, durumu değerlendirip bir karara varılsın. Hemen haberi Necmettin Bey'e ulaştırdım. O da Ecevit'i bir kenara çekerek durumu anlattı. Ama Ecevit, “ben bir kere Afyon'a gitmeye karar verdim. Sayın Erbakan siz hemen Bakanlar Kurulu'nu toplayın, durum değerlendirmesi yapın, eğer gerçekten işler kötüye gidiyorsa beni acele telefonla çağırın hemen gelirim” diyerek uçağa binmişti.”⁶²

Denizli gezisini iptal eden Ecevit kısa süreli olarak Afyon'a geçti. Ecevit, kendisini yolcu etmek üzere havaalanında bulunan Dışışleri Bakan Vekili (Dönemin Dışışleri Bakanı Turan Güneş Pekin'e gitmiştir) ve Milli Savunma Bakanı Hasan Işık'a şöyle demiştir: *“Ben şimdi Afyon'a gidiyorum, Bugün 16.00'da dönebilirim. Gezinin Denizli bölümünü iptal edeceğim Ben yokken sen daire müdürleriyle görüşme yap bana doküman hazırla”⁶³* Afyon'da bir konuşma yapan Ecevit, adadaki Türklerin haklarının korunacağını ve durumun oldu bittiye getirilmesinin kabul edilemeyeceği söylemiştir.⁶⁴ MSP kanadı olarak Ecevit'ten yetki alan Erbakan, Ecevit Afyon'dayken önce kendi Genel İdare Kurulu toplantısını yapmış ve “mutlaka müdahale edilmesi lazım” kararını alarak partisinin duruşunu belli etmiştir.⁶⁵

Bu sırada bürokratlar Hasan Esat Işık ile birlikte bakanlıkta toplanmışlar ve durum değerlendirmesi yapmışlardır. Barutçu bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Türkiye'nin önüne bulunmaz bir fırsat çıkmıştır. Makarios'a karşı yapılan darbe, uluslararası alanda bu şahsa beslenen sempatiyi Türkiye'nin yanına çekecektir. Kıbrıs ihtilafının hiçbir devresinde Türkiye'nin önüne bu derece elverişli şartlarla bir fırsat çıkmamıştır. Bu fırsat kaçırılırsa, Türkiye'ye bu

⁶¹ Barutçu, s. 45.

⁶² Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl*, İstanbul: Milsan Basım Sanayii, 1991, s. 151.

⁶³ Mehmet Yıldırım, *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekâtı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, Kütahya, s. 60.

⁶⁴ Yıldırım, s. 60.

⁶⁵ Necmettin Erbakan, *Davam*, İstanbul: MGV Yayınları, 2013, s. 153

fırsatı kaçıranları tarih hiçbir zaman affetmeyecektir. Kıbrıs'ta olan gizli Enosis'tir. Türkiye duruma süratle müdahale etmelidir.”⁶⁶

Ecevit, 16.15'te Ankara'ya dönmüştür. Dönerken, barışçıl çözüm bulunamazsa askeri çözüme gideceği fikrini de düşünmüştür.⁶⁷ Ecevit, Ankara'ya döner dönmez ilk ziyaretini Genelkurmay Başkanlığı'na yapmıştır. Görüşmeler sonrasında Ecevit şu değerlendirmeyi yapmıştır: *“Bu darbe, Yunan Cuntası tarafından düzenlenmiştir ve ilerde açıkça Enosis'i hedef alan bir harekettir. Durum son derece ciddidir ve hafife alındığı takdirde de Türkiye bundan çok zararlı çıkar. Enerjik hareket etmekten başka çıkar yolumuz yoktur. Ben Türk ordusunun yeteneklerine inanıyorum. Derhal gerekli hazırlıklara başlamamız, hem de vakit kaybetmeden yürütmemiz şarttır.”⁶⁸*

Ecevit, Genelkurmay'dan ayrılarak Bakanlar Kurulu toplantısı için başbakanlığa geçmiştir. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de bu toplantıya katılmıştır. Ardından Milli Güvenlik Kurulu⁶⁹ toplantısı başlamıştır. Başbakan Ecevit, Garantör Devletlerden biri olan İngiltere ile durumu müzakere ve ortak müdahale etme yönünde kanaatini bildirirken; Erbakan, bu görüşe karşı çıkmıştır ve İngiltere'nin ortak hareket etmeyeceğini söylemiştir.⁷⁰ Ecevit, İngiltere ile konuşma noktasında ısrarcı olmuş ve şöyle demiştir: *“Bu ziyaretten bir zarar doğmaz, üstelik çıkartma yapmayacağımız yapamayacağımız yönünde batılı devletlere kesin kanaat gelir. Bu şartlarda şayet çıkartma yapmaya mecbur kalırsak o hareketimizi gizlememize, kamufle etmemize yarar olacaktır.”* Emre: *“Bu gerekçeyi biz de çok münasip gördük”* der.⁷¹

Sonra tekrar Bakanlar Kurulu toplanmış, 16 Temmuz gece yarısı 2.30'da biten toplantıda Ecevit'e tam yetki verilmiştir. Bu yetki, İngiltere ve diğer ülkelerle diplomatik temaslar yürütmek ve Güvenlik Kurulunun tavsiyelerine uymayı kapsamaktadır. ⁷² İngiltere'nin ortak hareket etmezse, Türkiye'nin tek taraflı müdahalesini gerçekleştirmek amacıyla 20 Temmuz 1974 kesin çıkarma günü olarak

⁶⁶ Barutçu, s. 48.

⁶⁷ Birand, s. 29.

⁶⁸ Birand, s. 29.

⁶⁹ Başbakan Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan, Milli Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, İçişleri Bakanı Oğuzhan Asiltürk, Maliye Bakanı Deniz Baykal, Çalışma Bakanı Önder Sav, Ulaştırma Bakanı Ferda Güley, Kuvvet Komutanları Orgeneral Eşref Akıncı, Oramiral Kemal Kayacan, Orgeneral Emin Alpkaya

⁷⁰ Emre, s. 153.

⁷¹ Emre, s. 154.

⁷² Birand, s. 38; Artuç, s. 119-123.

belirlenmiştir. Ecevit, 3.30'da Genelkurmay'a giderek Genelkurmay'ın hazırlık yapmasını emrini vermiştir.⁷³

Ecevit, 16 Temmuz sabahı diğer parti liderlerinin görüşlerini almak için Başbakanlığa çağırılmıştır. AP Süleyman Demirel, DP Ferruh Bozbeyli, CGP Turhan Feyzioğlu, Nihat Erim'e süreci genel hatlarıyla anlatmıştır. Ve diplomatik girişimler sonucunda hükümetin bir karar alacağı söylenerek, müdahale yapılacağı pek söylenmemiştir. Meclis toplantıya çağırılmış ve genelde hükümeti destekler nitelikte görüşler çıkmıştır. Ayrıca BM, NATO, Avrupa Konseyi, Yunanistan, İngiltere ve ABD'ye uyarı mesajları gönderilmiş. İngiltere hükümetine Garantör Devlet olarak acele görüşmek istediğini göndermiştir.⁷⁴ Genelkurmay'da 1964'ten beri hazırlanmış ve geliştirilmiş planlar gözden geçirilirken; öngörülen harekât süresi 20 günden, 5 gün gibi kısa bir süreye indirilmeye çalışılmıştır. 16 Temmuz sabahı itibariyle Türk ordusu dışarıya fark ettirilmeden yoğun bir faaliyet içerisine girmiştir.⁷⁵ Başbakan Ecevit, 17 Temmuz'da Milli Savunma Bakanlığı yetkilileriyle yaptığı konuşması sonrasında "Askeri müdahale ile Kıbrıs'ta anayasal düzenin ve barışın iadesi" için askeri hareketin sınırlı olması ve Türkiye'nin Ada'daki varlığının güçlü bir seviyeye getirecek şekilde düzenlenmesi olarak belirlenmiştir.⁷⁶

Aynı gün öğle saatlerinde Ecevit, Garanti Antlaşmasının 4. Maddesi gereğince görüşmelerde bulunmak üzere Londra'ya gitmiştir. Londra'da Garantör Devlet sıfatıyla İngiltere Devlet Başkanı Harold Wilson, İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ve mesele hakkında görüşmek için Londra'ya gelen Amerika Dışişleri Bakanı Kissenger'ın yardımcısı Joseph Sisco ile görüşmeler yapılmıştır. Ecevit burada şu öneriyi yapmıştır: "*Kan dökülmesini ve NATO'da tamir edilmeyecek bir yara açılmasını istemiyorsanız harekâtı birlikte yönetelim. Türk ordusunun Kıbrıs'taki İngiliz üslerinden faydalanmasını kabul edin. Üslerinizden Ada'ya girersek harekât kansız olur. Sizi garanti antlaşması uyarınca göreve çağırıyorum*"⁷⁷ İngiltere Ada'daki anayasal düzenin ihlalini kabul etse de, Türkiye'nin bu teklifini kabul etmemiştir.

⁷³ Birand, s. 40.

⁷⁴ Yıldırım, s. 62.

⁷⁵ Artuç, s. 130.

⁷⁶ Kamuran Gürün, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994, s. 312-313'den aktaran Polat, s. 68.

⁷⁷ "Başbakan Ecevit İngiliz Yetkililerle Görüştü", Yeni Asır Gazetesi, 17 Temmuz 1974, s. 3.

İngiltere ve Türk heyeti arasında görüşmeler devam ederken, Ecevit Kıbrıs'ta dengeyi koruması amacıyla her türlü yolu denemekte kararlı olduğunu söylemiştir. “Önerilerimizi reddetmeniz ve Garantör Devlet olmanın siz verdiği yükümlülükleri yerine getirmediğinden doğacak sonuçlar yüzünden vicdani azap çekmeyeceğimizi ümit ederim.”⁷⁸ Aslında Ecevit, bir müdahalenin gelebileceğine ilişkin sinyaller verse de İngilizler Türkiye'nin bir müdahalede bulunabileceğini zannetmemişlerdir. Daha sonra bir İngiliz diplomat durumu şöyle açıklamıştır: “Ecevit kararlı görünüyordu, ancak tek başına böyle bir harekete girişebileceğine doğrusu pek ihtimal vermiyorduk. Blöf yaptığını sandık.”⁷⁹

18 Temmuz sabahı, Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan ve Maliye Bakan Deniz Baykal, muhalefet parti liderleri ile bir toplantı yapmıştır. Parti liderlerine müdahalenin kaçınılmazlığı anlatılmıştır. Süleyman Demirel, Kıbrıs'a yapılacak herhangi bir müdahalenin macera olacağı Nihat Erim'in Amerika'ya iyice danışılması gerektiğini vurgular açıklamalar gelse de toplantı sonrasında muhalefet parti başkanları hükümetin kararlılığını görünce buna destek vermişlerdir.⁸⁰ Ecevit, İngiltere'de iki gün kalmış ancak İngiltere adaya ortak müdahaleyi ve İngiliz üslerinin kullanılmasını kabul etmemiştir. 19 Temmuz 1974 saat gece yarısı 2 de yurda dönen Ecevit, doğrudan Genelkurmay Başkanlığı'na gitmiştir ve tek taraflı hareketin kaçınılmaz olduğu kararı çıkmıştır.⁸¹

Erbakan, Ecevit'in Londra dönüşünü şöyle anlatır,

“Ecevit Londra'dan döndüğü zaman gemiler yüklenmişti. Ertesi gün sabahleyin limandan ayrılacak noktadaydık. Daha önceki iki çıkarmada olduğu gibi geri dönüş olmaması için, komutanlarla beraber Ecevit'i ikna noktasında hazırlık yapmıştık. O bize Londra'daki görüşmeleri anlattı. Biz de Türkiye'de neler yapıldı onu anlattık ve sonunda da dedik ki: Şu an gemiler yüklenmiştir. Ok yaydan çıkmıştır. Bunun dönüşü yoktur. Eğer dönülecek olursa askerler bir daha bu harekâtı yapamayız diyorlar. Sayın Ecevit, kuvvet komutanlarına harekate girersek muharebeyi yürütecek gücümüz var mı diye sualler sorduğu zaman Deniz Kuvvetleri Komutanımız: Ben Karadeniz çocuğuyum. Bir kayıkla bile gider oraya çıkarım, dedi. Onun bu sözü çok güven verici bir söz oldu. Diğer komutanlar da başta Semih Sancer Paşa olmak üzere nunun yürütülmesi lazımdır noktasında ısrarla durdular.”⁸²

⁷⁸ “Başbakan İngiltere'yi Uyardı”, **Vatan**, 18 Temmuz 1974, s. 6.

⁷⁹ Birand, s. 61.

⁸⁰ Mehmet Arslan *Kıbrıs Barış Harekati'nin Perde Arkası*, İstanbul: Akabe Yayınları, s. 78'den aktaran Serkan Açıkgöz, *Kıbrıs Barış Harekati (20 Temmuz 1974)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 71

⁸¹ Artuç, s.144-146.

⁸² Erbakan, s. 155.

Genelkurmay'daki toplantıdan sonra, Bakanlar Kurulu toplanır ve oy birliği ile Kıbrıs'a askeri müdahale kararı alınır. Başbakan Ecevit bu toplantı da çıkarma yapmaktan başka çare kalmadığını söyler. Karar alma sürecinde askerler, demokratik kurallar ve kanuni sınırların içerisinde olup Bakanlar Kurulunca alınan siyasi kararlara uymuşlar ve demokratik üslubun dışına çıkarak karar verme sürecine yön vermeye çalışmamışlardır.⁸³

Bir kurye aracılığıyla karar Genelkurmay'a 19 Temmuz 1974'te sabahın ilk ışıklarıyla bildirilir. Kararda, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'a çıkarma yapılacağı yazmaktadır. 20 Temmuz 1974'te toplanacak olan meclis, dünya kamuoyuna bu tarihten önce bir harekâtın olmayacağı mesajını verse de bu toplantı bir yanıltmadır. Meclis'ten önceki dönemlerde Kıbrıs'a harekât izni alınmıştı. 1967 buhranında Demirel Hükümeti zamanından kalma müdahale kararı geçerliydi; ama bunu yabancılar bilmiyordu.⁸⁴

Türkiye'de karar alıcılar askeri harekâtın seçimi ve zamanlaması noktasında kontrolleri sürdürmüşlerdir. Diplomatik yollar denendikten sonra askeri müdahaleden başka seçeneği kalmadığına karar verilmiştir. Alınan karar neticesinde 20 Temmuz 1974'te askeri müdahale yapılmıştır. Ecevit, Kıbrıs'a müdahalenin barışçıl amaçlarla yapıldığını belirtmiştir. ⁸⁵ Riskli olan müdahale kararının alınmasındaki siyasi sorumluluğu üstlenen Ecevit, kararın verilmesindeki zorluğu şöyle dile getirmektedir:

“Vicdan muhasebesini başında yaptım. Kararı alırken, ben barışçı bir insanım ama gerçekçi olmalıyım dedim kendi kendime. Bundan yumuşak davranmak, mütereddit davranmak, çok daha kanlı olaylara ve çok daha kötü durumlara yol açabilirdi. Yunanistan bir çılgınlık yapabilir, Türkiye'ye taarruza geçebilirdi. Tabii o taarruzu defedebilirdik ama harp harptir. Onun heyecanını çektim. Yani nihai sonuçlarından korkmuyordum. Korkmak için hiçbir gerek yoktu. Aradaki kuvvet farkını bir kenara bırakın, bizimki derinliği olan bir memleket. Ama ne de olsa tehlike vardı...”⁸⁶

20 Temmuz 1974'te başlayıp 22 Temmuz 1974'e kadar Türk Ordusu Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesi gereği Kıbrıs'a asker çıkarmıştır. Başbakan Bülent Ecevit, harekâtın Türk Milletine, bütün Kıbrıslılara ve insanlığa hayırlı olmasını dilemiş. Harekât kararının ancak tüm politik ve diplomatik yolların denenmesinden sonra mecbur kalınarak alındığını açıklamıştır.⁸⁷ Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan

⁸³ Emre, s. 162-167.

⁸⁴ Artuç, s. 146-159; Barutçu, s. 63.

⁸⁵ Bektaş, s. 86

⁸⁶ Birand, s. 122.

⁸⁷ Birand, s. 128

da harekâtın barış maksadıyla olduğunu ifade ederek memnuniyetini bildirmiştir. Diğer parti liderleri de harekâta destek vermiş. Halk da bu kararı olumlu karşılamıştır.⁸⁸ Aynı zamanda harekâtın başlamasıyla da Yunan hükümeti istifa etmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi anında 353 sayılı kararı almış ve ateşkes çağrısında bulunmuştur. Konseyin amacı Türk-Yunan savaşını engellemektir. Eğer Türkiye bu karara uyarsa hiçbir şey sağlamamış olacaktı. Bakanlar Kurulu toplanmış Ecevit karara anında olumlu cevap verilmesini savunurken; Erbakan harekâtın devam etmesini istemiştir. Harekât 22 Temmuz'a kadar Harekât devam kararı alınmıştır.⁸⁹

Türkiye 22 Temmuz 1974 saat 17 itibariyle, Yunanistan ateşkes kararına uymuşlardır. Ateşkes konusunda karar Bakanlar Kurulu'na gelmiş ve Ecevit, mutlaka ateşkes kararına uyulmasını istiyordu. Durumu Arif Emre şöyle anlatır hatıralarında:

“Sayın Ecevit, yine ısrar ediyor. Mutlaka ateşkes kararına uyulmasını istiyordu. Yine bizim muhalefetimizi aşamıyordu. Tartışmalar uzayınca bir teklif yapıldı bazı Bakanlar tarafından: “İki lider Genelkurmay Başkanı'na gitsinler, durumu gözden geçirsinler, ateşkes kararının uygun olup olmayacağını Sancar Paşa'yı hakem yaparak bir neticeye bağlasınlar. Münasip görüldü. Liderler gittiler. Bir saat kadar sonra güler yüzlü iki lideri karşılıyorduk. Sancar Paşa: “G5 hattına yaklaştık. Bu aşamada hükümet kanatları arasında tartışma olmamalıdır. Siz ateşkese uyacağımızı bugün saat 5'te açıklayabilirsiniz”⁹⁰ demiştir.

Böylece üç günlük Kıbrıs Harekâtı bitirilmişti. 22 Temmuz'a kadar harekâta devam eden Türkiye, Girne ve Lefkoşa'nın Türk kesimine kadar ilerlemişlerdir. Böylece, Ada'daki Türk toplumunun denize çıkışı sağlanabilecekti. Barış Harekâtı'nın ilk planı başarıyla gerçekleştirilmiştir.

3.3. I. VE II. CENEVRE KONFERANSI

Askeri harekâtın ateşkes ile duraksamasından sonra, 25 Temmuz 1974'te I. Cenevre Konferansı'ndan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere bir araya gelmiştir. Birleşmiş Milletler, Sovyetler Birliği ve Amerika gözlemci olarak katılmışlardır. 6 gün süren konferans 3 defa kesilme tehlikesine girmiştir. Konferansa Dışişleri Bakanı Turan Güneş, MSP'den İsmail Müftüoğlu, CHP'den Haluk Ülman, diplomatlardan Ecmel Barutçu, Haluk Bayülgen, Ercüment Yavuzalp, Coşkun Kırca, askeri kanattan Tümgeneral Süreyya Yüksel, Tümgeneral Hasan Sağlam, Tuğgeneral Kemal Yamak

⁸⁸ **Milliyet**, 21 Temmuz 1974, s. 6.

⁸⁹ Emre, s. 176.

⁹⁰ Emre, s. 177.

katılmıştır.⁹¹ Yeni Yunan hükümeti, Kıbrıs'ta meydana gelen darbeyi Kıbrıs'ın iç meselesi olarak değerlendiriyordu. Yunan tarafına göre I. Cenevre Konferansı'nın amacı BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararının; ateşin kesilmesi, yabancı askeri kuvvetlerin çekilmesi, anayasal hükümetin yeniden iadesini öngören hükümlerin uygulanmasını saptamaktan ibaretti. Türkiye ise, 353 sayılı kararı yalnızca ateşkes hükmü olarak kabul etmekte meselenin 15 Temmuz darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş olarak değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve denize çıkışı olan bir bölgenin verilmesini sağlayacak federatif bir Kıbrıs devletinin kurulması prensibini ortaya atmaktaydı.⁹²

CHP-MSP Hükümeti'nin heyete verdiği talimatlar şunlardır⁹³:

1. *Birleşmiş Milletler askerlerinin Türk anklavlarını emniyeti düşüncesi ile çevirmelerine asla müsaade edilmemelidir. Türklerin emniyeti, güvenliği yine ve mutlaka Türkler tarafından temin edilmelidir. (Zira saldırgan olan Türkler değil, Rumlardı.)*
2. *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin ateşkes kararında zikrettiği 1960 Kıbrıs Anayasasının dönüşü sağlayacak davranışlarda bulunmamak, adadaki Türk statüsünü yeniden tanzim çalışmalarına katkıda bulunmak*
3. *Askerlerimizin adadan geri çekilmesi taleplerine karşı Türk askerlerinin adadan geriye dönüşü ile ilgili kesin hiçbir tarih kabul etmemek, taahhütte bulunmamak, bu taleplere karşı direnmek ve bu talepleri kabul etmemek.*
4. *İki taraf arasında bir tampon bölgenin oluşmasını sağlamak, bu bölgenin 10 km'den aşağı olmamasını ve bu bölge üzerinde BM askerinin hiçbir kontrolü bulunmamasını sağlamak.*
5. *İlk aşamada Türk tezi olarak düşünülen federasyon tezine uygun çalışmalar yapmak.*

Konferansta tartışılan en önemli konu ise Türk askerinin adadan çekilme meselesi olmuştur.⁹⁴ Erbakan, uygun görülecek bir anda Türk birliklerinin kademeli olarak Kıbrıs'tan boşaltılması için hazırlanan hükmü onaylamadığını Ecevit'e sert bir tutum olarak göstermektedir. CHP-MSP arasında Kıbrıs siyaseti üzerinde bu konuda

⁹¹ İsmail Müftüoğlu, *Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı ve Perde Arkası*, İstanbul: Alioğlu Yayınevi, s. 159.

⁹² Polat, s. 79-80.

⁹³ Müftüoğlu, s. 160.

⁹⁴ Barutçu, s. 90.

ciddi ayrılık oluşmuştur. MSP Kıbrıs konusunda daha kuşkulu sert ve gerektiğinde daha baskılı bir siyaset izlemeyi tercih etmektedir. Adanın bağımsız kalması üzerinde kararlı olan CHP yumuşak ve kesin siyaset izlemektedir.⁹⁵ Barutçu durumu şöyle tanımlamaktadır:

“Tartışılan bu madde Ankara tarafından da hiddetle karşılandı. Cenevre ile Ankara arasında kiralanan direk telefon hattında sert görüşmeler oldu. Siyasi çözüm şekli bulduktan sonra Türk askerlerinin geri çekilmesinden doğal bir şey olamazdı. Ama bu çekilme kelimesini o gün kabul etmek mümkün değildi. Turan Güneş istifa etmeye karar verdi. Haluk Ülman ve İsmail Müftüoğlu devreye girdiler ve hükümetteki kendi kanatlarını ikna etme yollarını aradılar. Ama Ankara kabul etmiyordu. Ecevit, heyet Ankara’ya Kıbrıs’tan askerlerin geri çekilmesini öngören bir madde ile döndüğü takdirde Esenboğa havaalanında halk tarafından linç edileceğini söylüyordu...”⁹⁶

30 Temmuz 1974 tarihinde, Cenevre’de Türk-İngiliz ve Yunan Dışişleri Bakanları tarafından ateşkes anlaşması imzalandı. Türkiye isteklerinin büyük bir kısmını kabul ettirirken, Kıbrıs’ın yeni durumuna ilişkin ilk adımlar da atılmıştır. Konferansta Kıbrıs Devleti’nin yeni anayasal düzeninin tespiti de ele alınmış ve bunun detaylandırılması için 10 gün sonra 8 Ağustos 1974’te Cenevre’de II. Konferans’ın yapılmasına karar verilmiştir. Ada’daki cemaat temsilcileri de II. Konferans’a katılacaklardır.⁹⁷

Kıbrıs Harekâtı yapılmış ama MSP tarafında memnuniyetsizlik devam etmiştir. Erbakan taksim taraftarı olup, adanın en az yarısını almadıkça harekâtın durdurulmasına razı olmamıştır. Şimdi de barış görüşmeleriyle hiç vakit kaybedilmemesini istemekteydi. Erbakan Cenevre’den dönen heyeti Ankara’da karşılamamıştır. Milli Güvenlik Kurulu’nda federal bir çözümden yana vaziyet alınmasını Erbakan ve diğer Bakan arkadaşları zorlulukla razı edildiler ve II. Cenevre görüşmesi böylece başladı.⁹⁸ Erbakan bu durumu şöyle açıklar: *“Biz Cenevre Konferansı’ndan hiçbir şey beklemiyorduk. Çünkü Cenevre konferansı bizim milli menfaatlerimiz açısından son derece yersiz bir konferanstı.”⁹⁹*

8 Ağustos 1974’te Türkiye İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının katılımıyla II. Görüşmeler başlamıştır. 10 Ağustos 1974’te toplantıya Kıbrıs Türkleri adına Rauf Denктаş ve Kıbrıs Rumları adına Glafkos Klerides katılmıştır. Bu

⁹⁵ Şahinler, s. 60-61.

⁹⁶ Barutçu, s. 90.

⁹⁷ Barutçu, s. 92.

⁹⁸ Yıldırım, s. 135-139.

⁹⁹ Erbakan, s. 159

görüşmede Türk tarafı 1960 anayasasının uygulamadan uzak olduğunu, federal bir devletin kurulmasını, bunun da bu konferansta kararlaştırılmasını istemektedir. Buna karşın Yunanlılar 1960 anayasasını kabul ediyorlar ve eğer 1960 anayasası değiştirilecekse bunun burada görüşülemeyeceği söylemişlerdir.¹⁰⁰

Erbakan başta olmak üzere, MSPlî üyeler Kıbrıs'ın belli bir bölümünün Türk topraklarına katılabilmesinin yollarını ararken, Ecevit ve Turan Güneş coğrafi esasa dayalı federasyondan yana olmuşlardır. Erbakan: “Biz iki bağımsız devlet olarak, coğrafi taksimatı düşünüyorduk. Kıbrıs'ta coğrafi taksimat yapılsın, iki tane bağımsız devlet kurulsun. Zaten Barış Harekâtı başlarken bizim kararımız buydu. Sonunda açıkça bunu ilan ettik. Biz federe devlet istemeyiz. Hudutları kesin şekilde ayrılmış iki tane bağımsız devlet olacak dedik.”¹⁰¹

İkinci Cenevre Konferansının son toplantısı 13 Ağustos 1974'te başlamış ve gece yarısı 14 Ağustos'ta sona ermiştir. Turan Güneş, genel olarak üç teklifi Yunanlılara sunmuştur:¹⁰²

1. *Ada'da bölge esasına dayalı yeni bir düzen kurulması*
2. *Ada'nın yüzde 34'ünü kapsayacak şekilde, Magosa'nın ve Lefkoşe'nin Türk kesimleri dâhil batıya doğru uzanan bir hattın kuzeyinde kalacak bölgenin bir bölümünün 24 saat içinde, diğer kantonların tamamını ise üç gün içinde Kıbrıs Türk yönetimine devretmesi*
3. *Türk birliklerinin işgali altında bulunan bölgenin batısında bir güvenlik bölgesinin oluşturulması*

Yunan tarafı süre istemiştir. Turan Güneş bu durumu klasik sürünceme taktiği olarak değerlendirmiş. I. Konferans'ta Türkiye'nin istekleri hemen hemen kabul edilse de karara uyulmamış, II. Konferans'ta da Türkiye'nin talepleri kabul görmemiştir. Güneş, Türkiye'nin Cenevre'deki görevinin artık bitmiş olduğunu beyan ederek salonu terk etmiş ve Bülent Ecevit'i aramıştır, İkinci Barış Harekâtı'nı başlatacak olan “Ayşe artık tatile çıkabilir” parolasını vermiştir.¹⁰³ İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı 14 Ağustos 1974'te başlamıştır. Türk askeri, Türk toplumunun güvenliğini sağlamak amacıyla Lefke-Lefkoşe-Magosa hattına kadar Kuzey Kıbrıs'a doğru harekete geçmişlerdir.

¹⁰⁰ Yıldırım, s. 143.

¹⁰¹ Erbakan, s. 160.

¹⁰² Polat, s. 86

¹⁰³ Barutçu, s. 100-104.

İkinci Harekât'ın başlamasından sonra Bülent Ecevit durumu şöyle değerlendirmiştir: *“İkinci Barış Harekâtı'nın amacı Kıbrıs'ı kurtarmak ve bağımsızlığını korumaktı. Bu hareket amacına ulaştığında, Kıbrıs'ın Türk halkıyla birlikte Rum halkı da güvenliğe ve sürekli barışa ulaşmış olacaktı. Bu hareket Yunanistan'a ve Kıbrıslı Rumlara karşı değildi. Amaç, Kıbrıs'ta kurulacak dengeyi tekrar Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlarla eşit şartlar altında işbirliği yaparak beraberce sürdürmek, güçlendirmektir.”*¹⁰⁴

Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan da İkinci Barış Harekatı ile ilgili olarak verdiği demecinde; garantörlük vazifesini diplomatik yollardan ifayı deneyen Türkiye'nin, ilk teşebbüsünde olduğu gibi bu noktada da Yunanistan ve İngiltere'den gerekli anlayışı göremediğini belirtti. Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'a göre; İkinci Barış Harekatı, Kıbrıslı Türklerin ve aynı zaman da Kıbrıslı Rumların can ve mal emniyetlerini temin etmek, Kıbrıs'a huzur, sükun ve barış getirmek gayesini gütmekteydi.¹⁰⁵

Böylece, Türkiye'nin adaya askeri müdahale gerçekleştirmesi sonucunda, söylemleri ve eylemleri arasındaki inandırıcılık ve tutarlılık artmıştır. Türkiye, askeri kuvvetlerin hareketleri ve güç kullanımı, sınırlı diplomatik hedefler ile uyum içinde olmuştur. Kıbrıs'a yapılan askeri müdahale ile oluşturulmaya çalışılan fiili durumu ortadan kaldırmış. Nikos Sampson'u iktidardan uzaklaştırmıştır.¹⁰⁶

3.4. KRİZ SONRASI EVRE

Başbakan, Bülent Ecevit, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancer ile görüştüğünden ve Bakanlar Kurulu'nu topladıktan sonra 14.30'da düzenlediği basın toplantısı ile Türkiye'nin hedefine ulaştığını ve 19'dan itibaren ateşkesin uygulanacağını bildirmiştir.¹⁰⁷ 14 Ağustos 1974'te başlayan ikinci askeri harekât, 16 Ağustos'a kadar sürmüştür. Harekat'ın sonucunda, Lefke-Lefkoşe-Magosa hattı, batıda Lefke-Kormacit burnu hattı olmak üzere, ülke toplam yüzölçümünün yaklaşık üçte birini meydana getiren bir alanı kapsayan Ada'nın kuzeyindeki dikdörtgen biçimindeki bir alan, Türk birliklerinin kontrolü altına girmiştir.¹⁰⁸ Ecevit, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde alınan 357 sayılı karar doğrultusunda 360 sayılı kararı

¹⁰⁴ **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1974, s.1

¹⁰⁵ **Tercüman**, 15 Ağustos 1974 s. 7.

¹⁰⁶ Bektaş, s. 137.

¹⁰⁷ **Milliyet**, 17 Ağustos 1974, s. 1

¹⁰⁸ **Vatan**, 17 Ağustos 1974,

olarak Kıbrıs'ta ateşkesin sağlanması ve tarafların derhal görüşmelere başlaması için çağrıda bulunmuştur.¹⁰⁹

Ecevit Türk ordusunun Adanın tamamını ele geçirmeye muktedir olduğunu ama bunu yapmadığını şu sözlerle beyan etmiştir: “*Ben Atatürk ve İnönü'nün yaptıklarını yapıyorum. Onlardan ders almış bir cumhuriyet genciyim. Savaşta en büyük başarı nerede duracağını bilmektir. Kıbrıs'ta Adanın yüzde otuz kadarı Türk olacaktı bu gerçekleştiği için durduk.*”¹¹⁰ demiştir.

İkinci Barış Harekatı'ndan dolayı Necmettin Erbakan'a teşekkürüne gelen Rauf Denktaş, “*Federe bir Türk devletinin kurulduğunu, Türk askerinin ulaştığı yerin ise sınır olduğunu ifade etmiştir. Erbakan da, “biz adanın ayrılmasını arada kesin bir çizgi bulunmasını istiyoruz. Eşit fedakârlık bizim yapabileceğimiz azamidir”* demiştir.¹¹¹ Ecevit, Kıbrıs'taki hedefler ve TSK'nın adadaki geleceği hakkındaki görüşleri şöyle olmuştur: “*Coğrafi bölge ayrımı temeline dayanan iki özerk federe yönetim ve bunların ikisini de kapsayan bir federal devlet yapısı çatısı altında Bağımsız Kıbrıs Devleti. Bu nihaidir. Askeri birliklere gelince, Kıbrıs'ta kalıcı ve bize ve Kıbrıs Türklerinin güven verici bir düzen, bir devlet düzeni kurulunca tabiatıyla Türkiye'nin Adadaki askeri varlığına ihtiyaç kalmayacaktır. Andak Adanın güvenliği ve yeni anayasal statünün korunması için gerekirse, gereken ölçüde askeri birlik bulundurmaya devam edebiliriz.*”¹¹²

Ecevit, harekat sonrası konuşmasında “*Kıbrıs konusunda anlayışlı olacağız, uzlaşmacı olacağız, adaletli olacağız ama tavizci olmayacağız. Kimsenin hatırı için ya da Yunanlıların bazı ülkelerde geçen nazi için, Kıbrıs'ta eski düzensizliği, adaletsizliği ve zulmü diriltmekten başka işe yaramayacak tavizler vermeyeceğiz*”¹¹³ demiştir. Ecmel Barutçu da durumu şöyle değerlendirmiştir:

“İkinci Barış Harekatı'nın amacı Kıbrıs'ta yeni bir devletin kurulması olarak dünyaya ilan edilmiş olduğuna göre artık 1960 statüsünün kısıntılarıyla işi götüremezdik. Ortaya yeni bir statü çıkarmalıydık. Bunun için Kıbrıs'ta bağımsız Türk devletini kurmak lazımdı. Bu düşüncemi Turan Güneş'e açtım. Kıbrıslı Rumlar Birleşmiş Milletlere müracaat ederek Kıbrıs sorununun Genel Kurul'da görüşülmesini talep etmiştiler. Bu durumda Birleşmiş Milletlere yeni bir emrivaki ile gitmek her bakımdan bizim lehimize olacaktı. Böyle bir vaziyet karşısında Birleşmiş Milletler'de herkes neyin ve ne için görüşüleceği konusunda

¹⁰⁹ **Milliyet**, 17 Ağustos 1974, s. 1

¹¹⁰ Hikmet Bil, *Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü*, İstanbul: İtimat Kitapevi, 1976 s. 186'dan **Polat** s. 89.

¹¹¹ **Milli Gazete**, 17 Ağustos 1974

¹¹² Polat, s. 92.

¹¹³ **Milliyet**, 3 Eylül 1974.

tam bir şaşkınlık içine gireceklerdi. Üye ülkeler pozisyon almamış ve en önemlisi bu pozisyonlar kemikleşmemiş olacaktı. Eski dışişleri bakanı haluk Bayülken de bu görüşte idi ve bu görüşünü bir muhtıra şeklinde Bakanlık Makamına takdim etmişti. Yıllar sonra 1983'te bağımsız Türk Devleti Kıbrıs'ta kurulacaktı ama bu çok gecikmiş bir hareketti ve bütün devletlerin bu konudaki tutumları kemikleşmiş olduğu için bu devleti uluslararası alanda tanımak mümkün olmayacaktı. Ne yazık ki 1974'te CHP bu görüşe taraftar olmadı. CHP'nin görüşüne göre böyle bir hareket Kıbrıs'ın ikiye bölünmesine ve netice itibariyle Yunanistan'ın Kıbrıs'ın güneyine yerleşmesine müncer olurdu. Batıdan zaten duvarla örüşmüş olan Türkiye'nin güneyden de Yunanistan'la sarılmış olması tehlikeli bir durumu kendi elimizle yaratmak hiç doğru değildi. Yunanistan'ı biz kendi elimizle Orta Doğu dengesine sokmuş olurduk. Asıl önemlisi Türkiye topraklarının stratejik derinliği ortadan kalkacak ve iç ve güneydoğu Anadolu Kıbrıs'tan havalanan Yunan uçaklarının menzili içine girecekti. ... Bu itibarla, kanımca bağımsızlığı ilan etmemiş olmamız o zaman bizim için kaçırılmış bir fırsat olmuştur. Zaman geçtikçe bunu gerçekleştirmek daha güç olacaktı. Oysa istense de istenmese de Kıbrıs'ta durum iki ayrı bağımsız devlete doğru gitmekte idi.”¹¹⁴

Kıbrıs'ta elde edilen başarı, koalisyon hükümetine başarı getirirse de CHP ve MSP arasında Kıbrıs konusunda temel bir görüş ayrılığını ortadan kaldırmamıştır. Bu görüş ayrılığı Ecevit'in bağımsız ve federal bir devlet oluşturulması üzerine kuruluyken; Erbakan ise taksim çözümünü istemesiydi.¹¹⁵ II. Barış Harekâtı sonrasında hükümet içerisinde anlaşmazlıklar derinleşmeye başladı. İki ayrı görüşe sahip MSP-CHP, Kıbrıs müdahalesini kendilerine mal ediyorlardı. Bu durum koalisyonun ayrılmasına neden olacak etkenlerden biri haline geldi. Barutçu'ya göre, *“Ecevit'in istifası Kıbrıs meselesi bakımından hiç iyi olmadı ve meselenin çözümü sürüncemede kaldı. Bunun ve bununla irtibatlı olan diğer konuların Türkiye'nin önüne çıkardığı sorunları hep birlikte görecekti. Hâlbuki demir tavında dövülmeliydi”* diyecektir¹¹⁶

4. 1974 KIBRIS KRİZİ'NDE CHP-MSP KOALİSYONUNUN KARAR ALMA SÜRECİ ANALİZİ

19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız bir devlet olarak kurulmuştur. Antlaşmaya göre, Ada'da bulunan Türklere temsiliyetin %30'u verilirken; Rumlara temsiliyetin %70'i verilmiştir. Bu tarihten itibaren yönetimde bulunan Makarios'un siyasette Türkleri saf dışı bırakma ve anayasayı değiştirme çabaları artmış; Türkiye'nin askeri harekât yapma teşebbüsleri ve ABD'nin

¹¹⁴ Barutçu, s. 106-107.

¹¹⁵ Menter, s. 69.

¹¹⁶ Barutçu, s. 116.

Makarios'a etkin baskısı sonucunda Makarios geri adım atmıştır. Ancak Ada'da Türk cemaatine yönelik kanlı saldırılar başlamıştır ve Türkiye zorlayıcı diplomasiyi kullanmıştır. İki toplum arasında barışı tesis etmek ve antlaşmanın eksik kalan yönlerini tamamlamak amacıyla görüşmeler yapılmıştır. Fakat Yunanistan'ı idare eden dönemin cunta hükümeti bu görüşmelere sıcak bakmamış Makarios'u Enonsis'e engel olarak görmeye başlamıştır. Yunan cuntası 15 Temmuz 1974'te Makarios'a askeri darbe yaparak tepkisini göstermiştir. "Türk Kasabı" olarak tanımlanan Nicos Sampson Kıbrıs'ın Cumhurbaşkanlığına getirilmiştir. Böylece bir Türkiye açısından dış politika krizi ve karar alma sürecinin başlamasına da neden olmuştur.

4.1. KIBRIS'A ASKERİ MÜDAHALE KARARININ ALINMASI SÜRECİ

Bilgi ve Algılama Süreci: Karar alma sürecinin başlamasına sebep olan sorun/problem, 15 Temmuz 1974'te 8.30'da Kıbrıs'ta Yunan Cuntası tarafından Makarios'a karşı yapılan askeri müdahale ve Makarios yerine Kıbrıs Cumhurbaşkanlığına Nicos Sampson'un getirilmesidir. Soruna ilişkin ilk bilgiler, 9.10'da Lefkoşe Büyükelçiliği'nden, Türk Dışişleri Bakanlığı'na çekilen telgrafla öğrenilmiştir. Alınan bu bilgi hiyerarşik yapılanma çerçevesinde Kıbrıs Yunan Dairesi Başkanı Ecmel Barutçu tarafından Dışişleri Bakan Vekili Hasan Esat Işık'a (o sırada Dışişleri Bakanı Turan Güneş Pekin ziyaretindedir) ve Afyon'a gitmekte olan Başbakan Bülent Ecevit'e aktarılmıştır.¹¹⁷

Başbakan Ecevit'in talimatıyla sorun hakkında görüşme toplantısı yapılmış ve soruna ilişkin ilk algılar da ortaya çıkmıştır. İki bürokrat - Hasan Esat Işık ve Ecmel Barutçu- arasında gerçekleşen durum değerlendirmesi sonucunda oluşan ilk algı "Kıbrıs'ta olan gizli Enosis'tir ve Türkiye duruma süratle müdahale etmelidir."¹¹⁸ Başbakan Ecevit'in algısı da darbenin Enosis'i hedef alan bir harekât olduğu yönündedir.¹¹⁹ Başbakan Yardımcısı Erbakan da, darbenin Enosis'e yönelik olduğunu söylemiştir.

Durumun Yorumlanma ve Tanımlanma Süreci: Cumhurbaşkanı, Koalisyon (CHP-MSP) liderleri ve Bakanları, Genelkurmay Başkanlığı'ndan ilgili askerler ve ilgili bürokrat-teknokratların katılımıyla Milli Güvenlik Kurulu ve Bakanlar Kurulu toplanmış, durumun yorumlanması ve tanımlanması

¹¹⁷ Barutçu, s. 43-45.

¹¹⁸ Barutçu, s. 48.

¹¹⁹ Birand, s. 29.

gerçekleştirilmiştir. “Türk karar alıcıları bu darbenin meydana gelmesi ve Makarios’un yerine Sampson’un getirilmesini Yunan Cuntası’nın Enosis’i gerçekleştirme amacıyla yaptığını tanımlamıştır.”¹²⁰

Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılma ve Kararın Alınma Süreci: “Bir kararın, durumun tanımlama sürecinde ortaya çıkan bütün seçeneklerin değerlendirilerek, bunlar arasından yapılan bir seçimle alınması ideal bir durumdur.”¹²¹ Bu kriz sürecinde de kararın alınabilmesi için çeşitli sorular ve seçenekler ortaya çıkmıştır. Bunlar:¹²²

- *Garanti Antlaşması ile Türkiye’ye verilen tek taraflı müdahale etme hakkını mı kullanmalıyız?*
- *Diğer garantör ülke olan İngiltere ile Kıbrıs’a müdahale mi etmeliyiz?*
- *Yunanistan’ın ya da ABD’nin mümkün askeri müdahalesi göz önüne alarak herhangi bir askeri müdahalede bulunmamalı mıyız?*

Kararın alınmasına ilişkin en önemli aşamalardan birisi de kararın hangi birimin –baskın lider, tek grup, çoklu otonom grup (koalisyon)- aldığına ilişkindir. Bu doğrultuda sorulacak ilk soru “Darbenin olduğu bu zaman diliminde Türkiye’deki en yüksek karar alma birimi hangisidir?”

Dönemin en yüksek karar alma birimi olarak hükümette CHP ve MSP koalisyonu vardır. Bu durum da bütün yetkiyi elinde bulunduran “baskın bir liderin” (predominant leader) olmadığını göstermektedir. “Bazı araştırmacılara göre, Bülent Ecevit’in baskın bir lider gibi hareket ettiği söylenmektedir. Ancak kararların uygulanması aşaması ayrı tutulursa herhangi bir karar alma aşamasında Ecevit yegâne otoriteye sahip değildir, zaten var olan Türk siyasal sistemi de bunu engellemektedir.”¹²³

Bu süreçte karar alma birimi tek bir grup (single group) ya da tek baskın grup (single dominant group) da değildir. Bazı araştırmacılar, Türk kabinesinin karar alma sürecini etkileyen birim olarak tek bir grup olabileceğini söylese de, bu dönemde Türk kabinesi karar alma sürecinde tek bir grup değildir. Hem dönemin kabinesinde CHP’nin yanında nihai kararı etkileyecek MSP’li bakanlar da vardır. Karar alma sürecinde ise sadece kabine değil, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Milli Güvenlik Kurulu ve Cumhurbaşkanı da katılmış ve görüş bildirmiştir. Bu durum göz önüne

¹²⁰ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 50.

¹²¹ Lerche ve Said, s. 48’den aktaran Sönmezoğlu, s. 313.

¹²² Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 50.

¹²³ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 49.

alındığında karar alma birimini birden çok aktörün dâhil olduğu koalisyon olarak değerlendirebiliriz.¹²⁴

Karar alma birimi çoklu koalisyon olduğu zaman, koalisyon içinde karar nasıl alınmaktadır? Karar Birimleri Sistemine göre bu üç şekilde olmaktadır:¹²⁵

- *Karar almada hiçbir kararın oluşturulamaması*
- *Çoğunluk ile kararın oluşturulması*
- *Oybirliği (ortak karar) ile kararın oluşturulması*

Bu bilgiler doğrultusunda, 15 Temmuz 1974'te meydana gelen darbe sonrasında, CHP kanadı darbeye karşı İngiltere ile hareket etme fikrini savunmuştur. Eğer İngiltere ortak harekâtı kabul etmezse Kıbrıs'a tek taraflı olarak müdahale edilebileceğini savunurken; MSP kanadı İngiltere ile ortak hareket etme fikrinin zaman kaybı olduğunu söylemiş ve CHP'nin fikrine karşı çıkmıştır. Aslında Ecevit de sorunun başlangıcından beri anında askeri müdahaleyi uygun görse de, İngiltere diğer garantör ülke olmasından dolayı görüşmek istemiştir. Ecmel Barutçu da anında askeri müdahaleden yanadır ve bunu önemli bir fırsat olarak görmektedir.¹²⁶ Çoklu koalisyon içindeki aktörler farklı düşüncelere sahiptirler. Ecevit'in ısrarcı olması ve şu açıklamayı yapması sonucunda *"Bu ziyaretten bir zarar doğmaz, üstelik çıkartma yapmayacağımız yapamayacağımız yönünde batılı devletlere kesin kanaat gelir. Bu şartlarda şayet çıkartma yapmaya mecbur kalırsak o hareketimizi gizlememize, kamufle etmemize yarar olacaktır."* Arif Emre: *"Bu gerekçeyi biz de çok münasip gördük"* der.¹²⁷ MSP bu kararı uygun görmüş ve Ecevit'in İngiltere'ye gitmesi yönünde karar koalisyon tarafından alınmıştır.

Ecevit'in bu etkisi detaylı analiz edildiğinde, çoklu aktörler arasında Ecevit bu kararın alınmasında önemli bir aktördür (pivotal position) ama kararın alınmasında mutlak bir aktör (sole authority) değildir. Ecevit, önemli bir görüşe sahiptir: *"Eğer İngiltere, Türkiye ile ortak hareket etmeyi reddederse, Türkiye müdahaleyi tek taraflı olarak gerçekleştirecektir."* Ecevit, Kıbrıs'a böyle bir müdahale yapılırsa yeterli gücü sağlama ve müdahaleyi meşrulaştırma amacındadır. Ayrıca Ecevit bu

¹²⁴ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 51.

¹²⁵ Hermann, "How Decision Units ...", s. 67 ve Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 52.

¹²⁶ Brand, s. 29; Barutçu, s. 48; Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 53.

¹²⁷ Emre, s. 154.

talebiyle, dünya kamuoyuna Türkiye'nin olaya insani açıdan baktığını da göstermektedir.¹²⁸

CHP-MSP bir araya gelerek, kararın şekillendirilmesinde uzlaşmışlardır. Bir grup diğer bir grubun kararını engellemeyerek sıfır toplamlı oyunu tercih etmemiştir. Gruplar kendi aralarında pazarlık yaparak oy birliği (ortak karar) ile kararı almışlardır

Kararın Uygulanma Süreci: Alınan karar sonrasında, uygulama aşamasına geçilmiş ve Ecevit 17 Temmuz 1974'te İngiltere Devlet Başkanı Harold Wilson ve İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan ile görüşmek üzere İngiltere'ye gitmiştir. Yapılan görüşmeler sonrasında İngiltere Ada'daki anayasal düzenin ihlalini kabul etse de, Türkiye'nin Kıbrıs'a ortak müdahale etmek teklifini kabul etmemiştir. Böylece, Türkiye "*Eğer İngiltere, Türkiye ile ortak hareket etmeyi reddederse, Türkiye müdahaleyi tek taraflı olarak gerçekleştirecektir*" kararı üzerine, Garantörlük Antlaşması'ndan doğan hak ile Türkiye tek başına Ada'ya müdahale etmiştir.

Tek taraflı müdahale etme kararına Genelkurmay Başkanlığı, Meclis ve halk olumlu bakmıştır. Bakanlar Kurulu da bu karara oybirliği ile kabul etmiştir. Oybirliği ile oluşturulan karar 20 Temmuz 1974'te uygulanmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısına ise Türkiye 22 Temmuz 1974'te olumlu yanıt vermiştir.

¹²⁸ Çuhadar-Gürkaynak ve Özkeçeci-Taner, s. 54.

Koalisyonun Karar Alma Süreci Çizelgesi-1	
↓	Makarios'a karşı Yunan Cuntası tarafından askeri darbe yapılması Makarios yerine Cumhurbaşkanlığına Sampson'un geçirilmesi
↓	Bu askeri müdahale Türkiye için ne ifade ediyor? Bu durum karşısında Türkiye nasıl hareket etmelidir?
↓	Garanti Antlaşması ile tek taraflı müdahale etme, Diğer garantör ülke olan İngiltere ile Kıbrıs'a müdahale etme, Yunanistan'ın ya da ABD'nin mümkün askeri müdahalesi göz önüne alarak herhangi bir askeri müdahalede bulunmama
↓	Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılamaması
↓	Ecevit'in konuya ilişkin pazarlığı ve Ecevit'in kararının kabul edilmesi
↓	İlk olarak İngiltere ile ortak hareket etme, Eğer İngiltere kabul etmezse Türkiye'nin tek taraflı olarak Ada'ya müdahale etmesi

4.2. BM'NİN ATEŞKES KARARINA ONAY VERİLMESİ SÜRECİ

Durumun Yorumlanma ve Tanımlanma Süreci: 20 Temmuz 1974'te Türkiye'nin Harekâta başlamasıyla BM hemen ateşkes çağrısında bulunmuştur. Çağrı sonrasında Bakanlar Kurulu toplanmıştır. Ecevit, bu ateşkes kararına anında olumlu cevap verilmesini savunurken; Erbakan harekâtın devam etmesini istemiştir.¹²⁹

Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması, Kararın Alınması ve Kararın Uygulanma Süreci: Tekrar toplanan Bakanlar Kurulu, ateşkes kararında anlaşamayınca koalisyon liderleri Genelkurmay Başkan'ı Semih Sancar'la durum değerlendirmesi yapmıştır. Semih Sancer, durum değerlendirmesinde Türkiye'nin Kıbrıs'ta askeri olarak istenilen hatta ulaştığını bildirmiş, karar alıcılar da ateşkesin kabul edebileceğine kanaat getirmişlerdir. Böylece MSP de ateşkes kararına olumlu bakmıştır. Bu aşamada, karar alma birimi birden çok aktörün dahil olduğu koalisyon birimi ile ateşkes kararını almıştır. Ateşkes kararına 22 Temmuz 1974'te uyulmuştur.

¹²⁹ Emre, s. 176.

Koalisyonun Karar Alma Süreci Çizelgesi-2	
↓	BM'nin 20 Temmuz 1974'te ateşkes ilan etmesi
↓	Ecevit, ateşkes anında kabul edilmelidir Erbakan, ateşkes kabul edilmemelidir
↓	Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılamaması
↓	Ecevit, Erbakan ve Semih Sancar görüşmesi Koalisyon karar birimi içinde ortak karara varılması
22 Temmuz'da ateşkes kararına uyulması	

4.3. CENEVRE KONFERANSLARI VE ATEŞKES SONRASI MÜDAHALEYE DEVAM KARARI

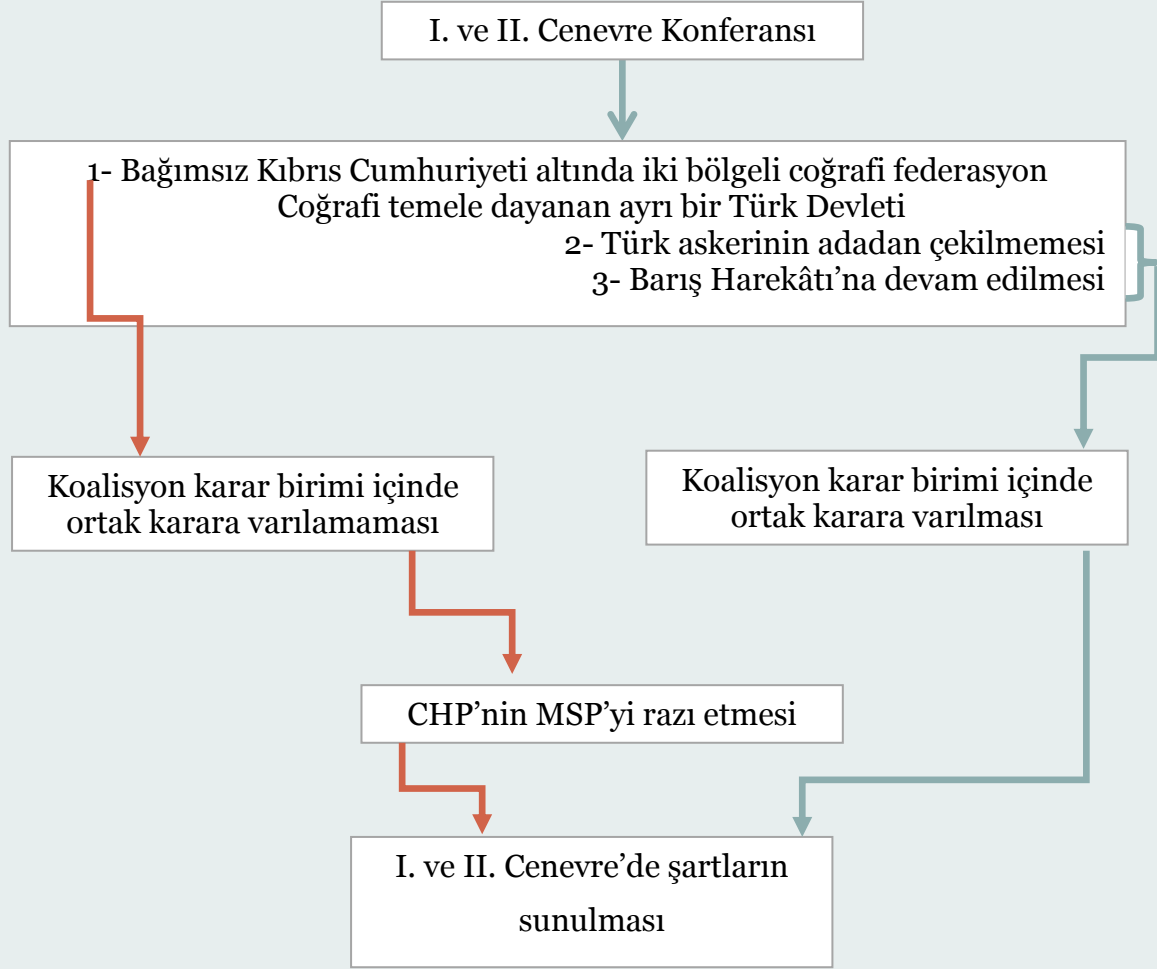
Durumun Yorumlanma ve Tanımlanma Süreci: Türkiye, BM'nin ateşkes kararını 15 Temmuz 1974 darbesi öncesindeki fiili duruma dönüş olarak değil, Kıbrıs Türk toplumunun güvenliğini garanti altına alacak ve denize çıkışı sağlayacak federatif bir Kıbrıs Devleti'nin kurulması olarak yorumlayıp tanımlamıştır. MSP, Cenevre Konferansı'nı ilk etapta milli menfaatlere aykırı olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, CHP Kıbrıs'ta adanın iki toplumun eşit bağımsızlık hakları temelinde coğrafi temele dayanmayan federal bir devleti ön görürken; MSP, iki toplumun birlikte yaşamasını olanak dışı olarak görmekte ve bu doğrultuda coğrafi temele dayanan ayrı bir devlet ön görmektedir.¹³⁰

Çeşitli Seçenekler Arasında Tercih Yapılması, Kararın Alınması ve Kararın Uygulanma Süreci: Konferansa heyet gönderilmeden önce CHP, MSP'yi iki bölgeyi coğrafi federasyona razı etmiş Cenevre Konferansı'nda Türk hükümetinin resmi tezi iki bölgeyi federasyon olarak tespit edilmiştir.¹³¹ Her iki parti de, Türk askerinin adadan çekilmesini istememiştir. Ayrıca görüşmeler olumsuz sonuçlanırsa adaya müdahale edilecektir.

¹³⁰ Şahinler, s. 38.

¹³¹ Barutçu, s. 85.

Koalisyonun Karar Alma Süreci Çizelgesi-3

5. SONUÇ

Bu çalışma 1974 Kıbrıs Krizi'nde karar alma sürecinin nasıl işlediğini anlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Makarios'a karşı Yunan Cuntası tarafından askeri darbe yapılması ve Makarios yerine Kıbrıs Cumhurbaşkanlığına Sampson'un geçirilmesi ile Türkiye bu durumu Yunanistan'ın desteklediği Enosis hedefinin bir parçası olarak tanımlamıştır. Bu girişim, aynı zamanda iki taraf arasında dış politika krizinin başlangıcına da neden olmuştur. Türkiye açısından kriz boyunca karar alma süreci ve birimi değerlendirildiğinde, meydana gelen bu sorunla ilgilenen tek ya da baskın bir gruptan ziyade, karşılaşılan konu kritik öneme sahip olduğundan rejim içinde birbirinden bağımsız birden çok aktörün karar alma sürecine katıldığı gözlemlenmiştir. Karar alma sürecine ve değerlendirme aşamasına Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu, Dışişleri Bakanı, Genelkurmay Başkanı ve ilgili Bürokratlar katılmıştır. Nihai karar alma birimi ise Bülent Ecevit'in Başbakanlığında Bakanlar Kurulu'dur; ancak bakanlar kurulu da tek bir gruptan oluşmamaktadır. Dönemin hükümetinde CHP-MSP koalisyonu vardır ve bu birbirinden bağımsız iki aktör nihai karar alma birimi olan Bakanlar Kurulu'nu oluşturmuştur. Kriz sürecinde kararlar ise, iki bağımsız aktörün birbirleriyle kararları görüşüp, pazarlık etmesi ile alınarak kriz başarılı bir şekilde yönetilmiştir. Nihai olarak dönemin karar alma birimi, birden çok aktörün dahil olduğu koalisyondur. Karar alma sürecinde çoklu aktörler içinde diğer aktör MSP ile pazarlık etmede ve karar oluşturmada CHP lideri ve karar alma biriminin başı Ecevit önemli bir aktördür. Bu durum Ecevit'in karar alma sürecinde baskın lider olma olasılığını artırsa da kriz boyunca nihai kararın alınmasında Türk parlamenter sistemi ve dönemin koalisyon hükümeti göz önüne alındığında Ecevit'in baskın lider olarak tanımlanmamaktadır.

KAYNAKÇA

- “1950-1977 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları”,
www.die.gov.tr/IstTablolar/o9se124t.xls (13.11.2014)
- “Akgünlere”, CHP 1973 Seçim Bildirgesi, Ankara, 1973.
- “Başbakan Ecevit İngiliz Yetkililerle Görüştü”, Yeni Asır, 17 Temmuz 1974.
- “Başbakan İngiltere’yi Uyardı”, Vatan Gazetesi, 18 Temmuz 1974.
- “I. Ecevit Hükümeti Koalisyon Protokolü, www.tbmm.gov.tr/hukumetler/KP37.htm
(13.11.2014)
- Aytekin Gezici, Bir Karaoğlan Masalı, İstanbul: Akis Kitap, 2006.
- B. B. Mesquita, Principles of International Politics, People’s Power, Preferences and Perceptions, Washington: CQ Press, 2000.
- Bülent Şener, “Türk Dış Politikasında Kriz Yönetiminde Sivil ve Askeri Bürokrasinin Rolü”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Milli Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/02/25/7454/turk-dis-politikasinda-kriz-yonetiminde-sivil-ve-askeri-burokrasinin-rolu>
(10.12.2014)
- Charles F. Hermann, Internation Crisis as a Situational Variable, James N. Rosenau (Edt.), International Politics and Foreign Policy: A Reader in Research and Theoryt, New York: The Free Press, 1969.
- Charles Herman, Charles Kegley ve James Rosenau (Der.), New Directions in the Study of Foreign Policy, Boston: Allen and Unwin, 1987.
- Cumhuriyet, 15 Ağustos 1974.
- Cüneyt Arcayürek, Bir Özgürlük Tutkunu Bülent Ecevit, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2006.
- Ecmel Barutçu, Hariciye Koridoru, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 1999.
- Esra Çuhadar-Gürkaynak ve Binnur Özkeçeci-Taner, “Decisionmaking Process Matters: Lessons Learned From Two Turkish Foreign Policy Cases”, Turkish Studies, Vol. 5, No. 2, Summer 2004.
- Faruk Sönmezoğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, İstanbul: Der Yayınları, Eylül 2012.
- Feroz Ahmad, Modern Türkiye’nin Oluşumu, Çev. Yavuz Alagon, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2006.
- Fuat Aksu, “Kuvvet Kullanma Tehdidine Dayalı Dış Politika Krizlerinde Güvenlik Kavramı”, Türkiye’de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti, Evren Palta Paker, İsmet Akça (Der.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Graham Allison ve Philip Zelikow, Essence of Decision; Explaining the Cuban Missile Crisis (Second Edition), New York: Addison Wesley Longman, 1999.
- Hikmet Bil, Kıbrıs Olayı ve İç Yüzü, İstanbul: İtimat Kitapevi, 1976.
- İbrahim Artuç, Kıbrıs’ta Savaş ve Barış, İstanbul: Kastaş Yayınları, 1989.

- İsmail Müftüoğlu, Bilinmeyen Yönleriyle Kıbrıs Barış Harekatı ve Perde Arkası”, İstanbul: Alioğlu Yayınevi.
- John,P. Lovell, Foreign Policy in Perspective, Strategy Adaptation Decision Making, New York: Holt, Rinehart and Winston Inc., 1970.
- Kamuran Gürün, Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1994.
- Kemal Girgin, T.C. Hükümetleri Programlarında Dış Politikamız (70 Yıln Panaroması) 1923-1993, Ankara: Dışışleri Bakanlığı, 1993.
- Margaret G. Hermann ve F. Hermann, “Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry”, International Studies Quarterly Vol. 33, No. 4, 1989.
- Margaret G. Hermann, “How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framwork” International Studies Review, Vol. 3, No. 2, 2001.
- Mehmet Ali Birand, 30 Sıcak Gün, İstanbul: Milliyet Yayınları, 7. Baskı, 1980.
- Mehmet Arslan, Kıbrıs Barış Harekatı’nın Perde Arkası, İstanbul: Akabe Yayınları
- Mehmet Gönlübol, Uluslararası Politika, Ankara: Atilla Kitapevi, 1993.
- Mehmet Yıldırım, Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekatı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2004.
- Menter Şahinler, Türkiye’nin 1974 Kıbrıs Siyaseti, İstanbul: Rumeli Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yayınları, 1979.
- Micheal Brecher and Jonathan Wilkenfeld, A Study of Crisis, Michigan: The University of Michigan Press, 2003.
- Milli Gazete, 17 Ağustos 1974
- Milliyet, 17 Ağustos 1974.
- Milliyet, 17 Ağustos 1974.
- MSP 1973 Seçim Bildirisi, Ankara, 1973.
- Mücahit Bektaş, Türkiye’nin Dış Politikasında “Kıbrıs Sorunu” Kriz Yönetimi Stratejisi Açısından Bir İnceleme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Necmettin Erbakan, Davam, İstanbul: MGV Yayınları, 2013.
- Nedim Yalansız, Türkiye’de Koalisyon Hükümetleri 1961-2002, İstanbul: Buke Kitapları, 2006.
- O. Charles Lerche ve Abdul A. Said, Concepts of International Politics, Englewood Cilffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1970.
- Ole R. Holsti, “Theories of Crisis Decisionmaking”, Paul Gordon (Ed), Diplomacy: New Approaches in History, Theory and Policy, New York: The Free Press, 1979.
- Onur Köksal, Türk Dış Politikasında Karar Verme Süreci: Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nin AB Üyeliği Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.

- Ömer Ak, Dış Politika Analizi ve Liderlik: Süleymaniye Krizi Sürecinde R. T. Erdoğan Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Ömer Kürkçüoğlu, “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünyü Bugünü”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 35, 1, 1980.
- P. A. Reynolds, “The Process of Policy Making”, James Barber and Michael Smith (Edt.), The Nature of Foreign Policy, A Reader, Edinburgh: Holmes Mc Dougall, 1974.
- R. C. Synder, H. W. Bruck, B. Sapin, Foreign Policy Decision Making; An Approach to the Study of International Politics, The Free Press of Glencoe, 1962.
- R. F. Hopkins ve R. C. Mansbach, Structure and Process in International Politics, New York: Harper & Row Publisher, 1973.
- Ramazan Gözen, “Dış Politika Nedir?”, İdris Bal (Edt.), 21. Yüzyılda Türk Dış Politikası, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- Rıdvan Akar ve Can Dünder, Ecevit ve Gizli Arşivi, Ankara: İmge Yayınevi, 2006.
- Rıdvan Akar ve Can Dünder, Karaoğlan, Ankara: İmge Yayınevi, 2006.
- Serkan Açıkgöz, Kıbrıs Barış Harekatı (20 Temmuz 1974), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2006.
- Sevin Toluner, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:2309, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1977.
- Soner Yalçın, Hangi Erbakan, Ankara: Başak Yayınları, 1994.
- Süleyman Arif Emre, Siyasette 35 Yıl, İstanbul: Milsan Basın Sanayii, 1991.
- Tercüman, 15 Ağustos 1974.
- Vatan, 17 Ağustos 1974.